

LADAKALNIS

4 (69)

AUKŠTAITIJOS NACIONALINIO PARKO LEIDINYS

2000 spalis-gruodis



SIAME NUMERYM

**ŽODYNĖLIS
ATVYKSTANČIAM**

**KISIELIŲ
GIMINĖ**

**AMŽINASIS
VARIKLIS**





MES DIRBAME

Baltasis gandras – Lietuvos nacionalinis paukštis.

Baltųjų gandrų tankumas mūsų krašte yra didžiausias visame šiose paukščių perėjimo areale. Kaičio žmonės mėgsta gandrus ir mielai juos išleidžia į savo sodybas perėti. Apie 70% baltujų gandrų lizdų susuktą sodybose.

Baltasis gandras – žemės ūkio kultivatoriaus kokybės ir kartu tinkamumo žmogui indikatorius.

Lietuvos ornitologų draugija vykdė akciją "Padėkime pavojuje atsidurusiems gandrams". Mat prieš keletą metų rengta išsiinė baltųjų gandrų apskaita rodo, kad kiek daugiau nei 10% gandrų lizdų Lietuvoje buvo susuktą pavojingose vietose – ant elektros ir telefono ryšio perdavimo linijų atramų. Tokie lizdai ne tik sukuria pavojų inžineriniams įrenginiams, bet gali nukenčiai ir patys paukštai ar jų lizdai. Problema turėtų būti sprendžiamā šalia saugioje vietoje įrengiant pagrindą naujam lizdui.

Paukštų migracijos jungia žmones ir jų kulturas.

Migruojančių paukščių apsaugos problemas galima spręsti tik tarptautinėmis pastangomis. Kasmet daugiau nei 50 000 000 paukščių migruoja iš vienu pasaulio kontinentų į kitus.

Medlaipas (*Dendroica cerulea*) per JAV rytuse, kur nukenčia dėl buveinių nykimo. Žiemoja pietų Amerikos šiaurės vakarose, kur jai svarbi grėsmė – miškų transformavimas.

Keliaujantieji albatrosai (*Diomedea exulans*) per tolimumo pietų pusrytulio vandenynų salose, kur labai nukenčia nuo žmogaus išplatintų tam kraštui anksčiau nebūdingų plėšrūnų. Būdami labai geri skrūjai, didžiaja savo gyvenimo dalį klajoja pietiniuose vandenynuose. Didžiausia jiems kiliusi grėsmė – dažna žūtis pakliūnant ant plėšrioms žuvims skirtų kabliukų, kurie su vandenėmis paviršiuje esančiu jauku prirešami prie dešimčių ir net šimtų kilometrų ilgio viršių.

"Jūsų" paukštai yra svarbus ir kitiems žmonėms... Gamtosauga verčia maistą globaliai.

Šeimneninė kregždė (*Hirundo rustica*) per vidutinėse platumose. Tai be siartinančio tikrojo pavasario pranašas. Žiemoja tropikų Afrikoje, kur jos pasirodymas priimamas kaip ženklas jog artėja liūčių sezonas.

Baltieji gandrai per daugiausiai Europoje, o žiemoja Afrikoje. Ypač sunekios gyvenimo sąlygos jų laukia Egipte, kur išlieka tik stipriausieji.

Paukštai yra biologinės įvairovės dalis. Biologinės įvairovės reikšmė neaištuojama...

1. Nustatytu, kad bendra septyniolikos skirtingų ekosistemų teikiamų "paslaugų", tokį kaip augalų apdulkinimas, paviršinių vandenų surinkimas ir kt. ekonomiškai vertos nuo 16 iki 54 triliojų JAV dolerių per metus (aptykiuose duktarai daugiau nei pasaulio suskuriamas metinis nacionalinis produktas). Šiomis paslaugomis neprekiaujama pasaulio rinkose ir visuomenė neperspėjama, kaip keičiasi šių "paslaugų" apimtis.

2. Priprāžinta, kad apie pusę kasme-

tinio javų derlingumo padidėjimo lėmė biologinės įvairovės "genetinio fondo" turtingumas. Jis taip pat labai svarbus siekiant, kad žemės ūkis mažiau kenčetų dėl klimato pokyčiu, javų ligų bei kenkėjų.

3. Kasmet pasaulyje sugaunama žuvų už apytikriai 50 milijardų JAV dolerių. Tai svarbiausias gyvūninių proteiñų šaltinis, tai gamtiniai resursai, kuriuos turime naudoti racionaliai.

4. Biologinė įvairovė yra neįkainojama žaliai vaistų ir kitų žmogui svarbių medžiagų gamybai. Iš 150 pagal gydytojo receptą JAV dažniausiai išrašomų vaistų net 118 yra pagaminta natūralių komponentų pagrindu.

Biologinės įvairovės praradimas reiškia žemės sunaikinimą.

1. Apie pusę augalų rūšių, išskaitant daug maistui naudojamų augalų, apdulkina gyvūnai. Nektru mintančių gyvūnų gausos sumažėjimas naujojoje Zelandijoje lėmė augalų, priklausančių nuo gyvūnų apdulkintojų, gausos sumažėjimą. Norint gauti gerą kai kurį rūšių dobillų sėklų derlių, žemės ūkio kraštuoje (taip pat ir Lietuvoje) dažnai pasitelkiamais "ratuotos" naminės bičių šeimės, nes kamanių vietinės populiacijos žemės ūkio kraštovaizdyje labai nuskurdusios. Panašios "paslaugos" JAV vertinamas milijardais dolerių per metus.

2. Kenkėjai sunaikina apytikriai kiek daugiau nei ketvirtą pasaulio žemės ūkio produkcijos. Norint sumazinti tokius nuostolius, tenka plačiai naudoti pesticidus. Tačiau nenaudojant pesticidų apie 90% vabzdžių kenkėjų gausa savaime reguliuotu jų natūralūs priešai. Tokio pakeitimino ekonominis efektas JAV vertinamas 54 milijardais dolerių per metus.

PAUKŠČIAI, EKONOMIKA, KULTŪRA, ETIKA IR DVASINIAI ŽMONIŲ POREIKIAI

Sunku išvaiduoti mūsų tautosaką be paukščių motyvų. Mūsų kalbos turtingumą rodo, kiek daug vardų, ypač malonių, žinoma "geriesiems" paukščiams pavadinimų, jų giesmėms nusakyti. Vienų ar kitų paukščių pasirodymas pavasarį ar išskridimas rudenį siejamas su darbais, orų prognozavimu ir pan. Lietuvos žinornos tradicinės šventės, skirtos paukščiams (pvz., Paukštų diena, plačiau kasmet šventinama nuo 1922 metų, Gandro diena ir kt.).

Dažniausias pasaulio paukštis yra naminių vištų, kurios laukiniai protėviai yra kiek iš Azijos džiunglių, buvo domestikuota maždaug prieš 5000 metų. Vištai ir vištų kiaušiniai yra svarbus daugelio žmonių proteinų šaltinis. Šimtmiečiais paukštai įkvėpdavo dailininkus, ir paukščių atvaizdai nuo seno puoše kasdieninio naudojimo daiktus, net pinigų banknotus, pašto ženklus. Paukštai yra dažna poczijos tema.

Daugėja žmonių, priklausantų kai kai noris paukščių apsaugos draugijai. Štai Didžiojoje Britanijoje Karališkios paukščių apsaugos draugijos (RSPB arba Didžiosios Britanijos BirdLife) narių yra daugiau nei vienas

milijonas. Ši draugija buria daugiau našrių, nei trys didžiausios šios šalies politinės partijos kartu.

Lietuvos ornitologų draugija yra didžiausia visuomeninė gamtosauginė organizacija, šiuo metu burianti per tūkstantį narių.

Maltoje BirdLife Malta nariai yra beveik vienai procentas gyventojų.

PAUKŠČIŲ STEBĖJIMO VERSIAS... YRA AUGANTI EKONOMINĖ JĘGA

Pingvinų kolonijos Filipo salos gamtos parke Viktorijoje – trečioji labiausiai turistų lankoma vieta Australijoje. Jis save lankomumui nusileidžia tik Didžiajam barjeriniam rifui ir Ayero uolai. 1995 metais šiamse parke buvo apie 1000 darbu vietų lankytomais aptarnauti, o parką aplankė daugiau nei pusė milijono lankytų. Apskaičiuota, kad jie parke išleido apie 63 milijonus JAV dolerių.

Lietuvos lankosi pavieniai paukščių stebėtojai bei atvyksta į jų specializuotus grupės. Iki šiol daugiausiai žmonių atvyksta iš Vokietijos, Danijos ir Olandijos.

Pietų Afrikoje paukščių stebėtojai (angliškai – birdwatchers; lietuviškai galėtų būti dar vadinti paukščiautojais) šiam pomėgiui išleidžia apie 12 milijonų JAV dolerių. Vieni iš Bulderio išlankos pingvinų stebėtojai sumoka kasmet apie 2,4 milijonų dolerių.

Spėjama, kad pasaulyje yra apie 78 milijonų paukščių stebėtojų, kurie šio pomėgio vedinių keliauja ne tik savo šalyse, bet ir iš užsienio. Apskaičiuota, kad užsienio šalyse paukščių stebėtojai išleidžia apie 78 milijardus JAV dolerių kasmet.

1991 metais paukščių stebėjimo verslas buvo vertinamas 5,2 milijardo JAV dolerių.

Apie 191 000 darbo vietų buvo susijusios su šiuo verslu.

PAUKŠČIAI YRA MŪSŲ APLINKOS BŪKLĖS INDIKATORIAI

Paukštai tyrimas pasako mums apie buveines, nuo kurių mes visi priklausome.

Dramatiškas dirvinių vienėsių gausos sumažėjimas Vakarų Europoje rodė tolesnių žemės ūkio intensyvinimą Europos Sajungos valstybėse ir nepakanckamai tvariai žemės ūkio politika. Lietuvos per pastaruosius 10 metų dirvinių vienėsių pagausėjo. Tai atspindi žemės ūkio intensyvumo sumažėjimą ir kraštovaizdžio kokybės pagerėjimą. Tik ar ilgai taip bus?

Lietuvos paskutiniame praėjusio tūkstantmečio šimtmetyje nustojo pėturi didžieji ereliai reksinių. Manoma, kad didžiausiai iškai tam turėjo buveinių nykimus. Miškų sausimimas, upelių reguliavimas lemė, kad šalyje labai mažai liko pavasario potvynių užliejama miškų, natūralių pievų.

Juodasis gandras, kai kurių rūšių geniai yra geri miškų ūkio veiklos ekologiškumo indikatorių.

Apskritai ten, kur didelė paukščių rūšių gausa, esti taip pat didelė kitų biologinės įvairovės formų gausa. Paukštai gali būti geras tokiių vietu indikatorius.

ISNYKIMAS

Jei rūšis išnyksta...
ji išnyksta amžinai

Šiuo metu yra trys paukščių rūšys, tame tarpe guaminės išstelės (*Gallinallus ovestoni*), yra išnykę laisvėje gamtoje. Jų nedidelės grupės nelaisvėje yra paskutinės vilnys šias rūšis išgelbėti nuo išnykimo.

Nežiūrint į tai, kad rūšių išnykimas yra natūralus procesas, išskenes rodo, kad seniai per 100 metų vidutiniškai išnykdvado viena paukščių rūšis. Per pastaruosius 200 metų rūšių išnykimo greitis paspartėjo apie 40 kartų. Kitų gyvūnų išnykimo greitis šiuo metu yra apie 100-1000 kartų didesnis, nei tikėtina. Štiklo spartaus rūšių nykimo Žemėje priežastis, be abejonių, yra neat-sakingo žmonių požiūrio į gamtą ir nepakankamai tvaraus resursų naudojimo pasekmė.

Apie 90% išnykusių paukščių rūšių gyveno vandenynų salose. Šie paukštai nesugebejo prisitaikyti prie žmonių specialiai ar atskirtinai atvežtų tems kraštams nebūdingų plėšrūnų, konkurenčiai bei ligų. Dauguma tokių išnykusių paukščių buvo keliautojų medžiojami maistui, plunksnomis. Kai kurių rūsių buveinės buvo tiek pakeistos, kad joms nebenteko gyventi.

Mažiausiai 74 rūšys, tame tarpe milijardais paukščių vertinta karvelio keleivio (*Ectopistes migratorius*) populiacija, išnyko nuo 1800 metų.

Jau vėlai kaip nors padėti šioms rūšims, bet kiek jų dar laukia panašus likimas ateityje?

KIEK PAUKŠČIŲ RŪŠIU GRESIA ISNYKIMAS?

Jei veiksime jau dabar... vis dar galėsime jas išsaugoti

Mount Kupe krūminė medšarkė (*Tephritis kupeana*) gyvena Afrikoje Kamerūno kalnuose miškuose ir aptinkama tik trijose nedidelėse teritorijose.

Viena iš aštuonių paukščių rūsių trečiojo tūkstantmečio pirmojo šimtmecio pabaigoje gali būti rašyta Žemėje išnykusių rūsių sąraš.

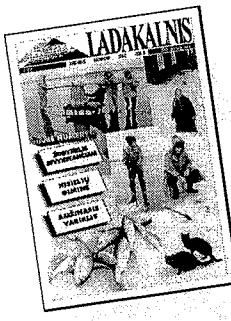
Pagal tarptautiniu mastu aprobutuos kriterijus BirdLife nustatė šokių išnykusių faktus, kad 1200 paukščių rūsių kilusi didelė grėsmė išnykti per artimiausius 100 metų. Dar 630 rūsių laikytinos kandidatėmis į "gresiančių išnykčių" kategoriją – t. y. joms taip pat gresia išnykimas, tik ši grėsmė kiek mažesnė.

Kai kuriems paukščiams gresia išnykimas labiausiai dėl to, kad jie gyvena labai sėlų gyvenimą ir aptinkami nedidelėse teritorijose. Štai Kuko salose gyvenanti Karališkųjų roaratonga (*Pomeria dimidiata*) laikosi tik 150 ha plotė. Pasaulinę jų populiaciją sudaro 163 individai.

Kai kurie paukštai yra kol kas gausūs ir plačiai paplitę, bet jie taip pat gresia išnykimas dėl to, kad jų populiacija labai sparčiai mažeja. Lietuvos – slurgys yra tokius paukščių pavyzdys.

Kai kurioms paukščių rūsiams gresia išnykimas dėl to, kad jų populiacijos mažėja dėl tinkamų buveinių nykimo. Ragutuojant guaną (*Oreophasis derbianus*) iš Centrinės Amerikos populiacijos mažėja ir vertinama 1000-2000 in- (nukelta į 3 p.)

TUBILYNS



V. Drūteika Mes dirbame paukščiams ir žmonėms 2 psl.
D. Snarskiene Mokomės suprasti aplinką 6 psl.
JGTM-iečių išpuždžiai 7 psl.

UŽ LIETUVOS

Moksleivių rašiniai 8 psl.

KRAUTOTYRA

R. Ramanauskienė Lietuvybės puoselėtojų šeimos šakos 10 psl.
M. Krapauskas Laukstenių dainius ir patriotas 11 psl.

UŽ LIETUVOS

D. Savickaitė Amžinasis variklis 12 psl.

UŽ LIETUVOS

D. Savickaitė Gamtos dovanoti ginklai 13 psl.
D. Savickaitė Žodynėlis atvykstančiam 14 psl.

UŽ LIETUVOS

ANP metraštis 14 psl.

UŽ LIETUVOS

D. Savickaitė Gamtos dovanoti ginklai 13 psl.
D. Savickaitė Žodynėlis atvykstančiam 14 psl.

UŽ LIETUVOS

LEIDĖJAS NEATSAKO UŽ AUTORIŲ NUOMONE

PAUKŠČIAMS IR ŽMONĖMS

(atkelia iš 2 p.)

dividu.

KUR PAUKŠČIAMS DAUGIAU-SIAI PAVOJU?

Paukščiams grėsmė kyla visame pasaulyje.

Kai kuriose šalyse išnykimas gresia ypač daug paukščių rūsių. Tai daugiausia tropikų kraštai – ypač Amerika, Pietryčių Azija. Daugiausiai rūsių, kuriomis išnykimo grėsmė, priskaičiuojama Brazilijoje (111 rūsių), Indonezijoje (92) ir Kolumbijoje (79).

Daugelui rūsių gresia išnykimas teritorijose iš kurių išsiskiria Rytų Brazilijos atlantinių miškų regionas ir didžiausias gresianti išnykti rūsių tankis yra Filipinuose.

Išnykimas paukščiams gresia išviliuose biotopuose, bet labiausiai – miškuose. Štai beveik 900 rūsių, kuriomis gresia išnykimas (75% visų gresiantių išnykti rūsių), gyvena miškuose. Apie pusę šių rūsių tiesiogiai susijusios su natūraliu, pirmynkiškiu buveinių išlikimu, išsaugojimu.

Didžiausia grėsmė paukščiams šiuo metu yra kilusi tropikuose.

KODEL NYKSTA PAUKŠČIAI?

Didžiausia grėsmė paukščiams: buveinių naikinimas (degradavimas), naujų rūsių ijkurdinimas ir populiacijų naudojimas

Jei nieko nedarysime dabar, rūsys, kuriomis klio išnykimo grėsmė, tikrai išnyks.

Buveinių netekimas ar jų degradavimas yra svarbiausi veiksniai, dėl kurių nyksta daugiausiai paukščių rūsių. Daugumą paukščių rūsių kenčia todėl, kad iškertami (transformuojami) miškai, deginamai augmenija, miškai kertami taikant neekologiskus kirtimus, intensyvus iškinimavimas, dirbtinis miško želdymas veisiant monokultūras ir kalnų pramonę. Buveinių kokybės blogejimas gali būti labai pavojingas, nes josi gal būti iš viso sunaikinamas, ir tapti nebetinkamus daugumai biologinių išvairovės rūsių.

Naujai išveismamos rūsys yra ypač pavojingas veiksnys salose gvenančiems paukščiams, kur vietinės rūsys yra pradusios daugumai paukščių būdingus savisaugos ir savigynos instinktus (salų bendrijose natūraliai plėšrūnų labai reta). Paukščių medžiojimas maistui ir prekyba jais (dažniausiai norint auginti nelaisveje) taip pat neigiamai veikia daugelio rūsių paukščių populiacijas.

Prekyba paukščiais nusiaubė ypač puošnių paukščių populiacijas.

Anksčiau buvusios dažnos paukščių rūsių šiuo metu labai kenčia nuo intensyvaus žemės ūkio.

Kai kuri rūsių paukščius ypač neišgaminai veikia tai, kad pakeiciama buveinė ir todėl pagerėja medžiojimo sąlygos. Lietuvuje kai kurie medžiotojai tiesiog veržiasi medžioti vandenės paukščius į žuvininkystės tvenkinius, kur medžiojės salygos ypač geros, o laimikiai dažnai didesni nei turėtu būti.

Miškų fragmentacija sukelia ypatingą grėsmę kai kuriems miško paukščiams. Lietuvuje fragmentacijai ypač jautrūs kurtiniai, jerubės, dauguma

stambijuojančios paukščių.

DAŽNOS IR IPRASTOS RŪSYS

Dažnų rūsių paukščių populiacijų didelis sumažėjimas rodo buveinės sąlygų pablogėjimą.

Paukščių rūsys neišnyks tik tuomet, jei jų gyvenamoji aplinka bus "sveika". Sveika aplinka reikalinga ne tik biologinei išvairovei, bet ir žmonėms.

Paukščių populiacijos labai reaguoja į aplinkos pasikeitimus. Ju monitoringas gali suteikti svarbiausias žinias apie aplinkos kokybės pokyčius. Sužinojus apie tiki prasidėjusius nepalankius pokyčius aplinkoje ir imantus skubią veiksmus dažniausiai pavyksta padėti pakeisti, sulaikus nedidelius nuostolių.

Jungtinėse Amerikos Valstijose mažėja žalienų ir krūmynų paukščių visame jų paplitimo areale.

Kai kurių neotropinės migrantų populiacijos taip pat smarkai mažėja. Mana, kad tai lėmė intensyvus miškų kirtimus (transformavimas) jų žemaičių teritorijoje išvairovei.

Pietvakarių Australijoje apie 95% vidutinių platumų miškų buvo transformuota į žemės ūkio naudmenas. Tai labai paveikė miško paukščių populiacijos mažėjimą. Apie 60% paukščių populiacijos šioje kviečiu augimino zonoje šiuo metu nyksta.

KUR PAUKŠČIAI GYVENA: ENDEMINIŲ PAUKŠČIŲ TERITORIJOS (EPT; ANGLIŠKAI ENDEMICK BIRD AREAS, EBAS)

Nedidelėje Žemės teritorijoje yra susitelkę daug unikalų paukščių rūsių.

Efektyviausias paukščių apsaugos būdas yra saugoti jų gyvenamias vietas. Vertingiausios paukščių gyvenamujų vietu nustatymas BirdLife Paukščiam svarbių teritorijų programoje (angliškai Important Bird Area (IBA) Programme).

Daugiau nei 2500 paukščių rūsių yra vadiniams ribotai paplitusioms (jų išplėtimo arealai yra mažesni nei 50 000 km²). BirdLife nustatė, jog 218 vietu kartu gyvena mažiausiai dvi ribotai paplitusių rūsių. Tokios teritorijos yra ypač svarbios saugant paukščius. Jas priimta vadininti endeminėmis paukščių teritorijomis (EPT). Daugiausiai tokiių teritorijų žinoma salose ir kalnuose. Daugiau nei 83% tokiių teritorijų yra padengtos miškais.

Daugiau nei 20% viso pasaulyje paukščių rūsių, taip pat ir 74% rūsių, kuriomis gresia išnykimas, yra susitelkusios viso labo mažame plote (visas EPT kartu paėmus), užimantiame ne daugiau kaip 1% Žemės sausumos parvėsius.

KUR PAUKŠČIAI GYVENA: PAUKŠČIAMS SVARBIOS TERITORIJOS

Būdami labai jautrūs, daugelio rūsių paukščių skirtingesias sezonais naudojasi skirtingesias arealais. Jei kokia nors subpopuliacija negali patenkinti savo gyvybinių interesų, tai labai greit atsiplėja visai populiacijos gausis. Paukščiam gryvybiškai svarbioms vietoms išsaugoti išskiriamos paukščiam svar-

bios teritorijos (PST; angliskai – Important Birds Areas, IBAs). Ju išskyrimo metodika praktikoje paremta vertinimo kriterijais. Ruošant tokius kriterijus buvo sureikšmintos globaliai nykstančios rūsys, taip pat ir retos rūsys, kurioms būdinga telktis į būrius, kolonijas. Taigi didelė dalis dabar išskirtų PST yra ypač vertingos žiemomantiems ir migruojant susitelkiantiems išsankaupas, būrius vandens paukščiams bei perintiemis jūros paukščiams (formuojančiems vadiniams "paukščių turgus"). Taip pat buvo išskirta gana daug PST, kur aptinkamos globaliai nykstančios rūsys, kurias reikalaujama saugoti pagal svarbius tarptautines konvencijas, ES Paukščių direktyvą. Formuojanči PST išskyrimo kriterijus taip pat didelis dėmesys buvo skirtas riboto paplitimo, ypač endeminėms rūsimis. Kartu buvo siekiama sudaryti tokia metodika, kuri naudojant būtų suformuotas daugiau ar mažiau tolygas PST tinklas, kuris leistų saugoti paukščių pagal svarbius tarptautines konvencijas, ES Paukščių direktyvą. Formuojanči PST išskyrimo kriterijus taip pat didelis dėmesys buvo skirtas riboto paplitimo, ypač endeminėms rūsimis. Kartu buvo siekiama sudaryti tokia metodika, kuri naudojant būtų suformuotas daugiau ar mažiau tolygas PST tinklas, kuris leistų saugoti paukščių pagal svarbius tarptautines konvencijas, ES Paukščių direktyvą. Formuojanči PST išskyrimo kriterijus taip pat didelis dėmesys buvo skirtas riboto paplitimo, ypač endeminėms rūsimis. Kartu buvo siekiama sudaryti tokia metodika, kuri naudojant būtų suformuotas daugiau ar mažiau tolygas PST tinklas, kuris leistų saugoti paukščių pagal svarbius tarptautines konvencijas, ES Paukščių direktyvą. Formuojanči PST išskyrimo kriterijus taip pat didelis dėmesys buvo skirtas riboto paplitimo, ypač endeminėms rūsimis. Kartu buvo siekiama sudaryti tokia metodika, kuri naudojant būtų suformuotas daugiau ar mažiau tolygas PST tinklas, kuris leistų saugoti paukščių pagal svarbius tarptautines konvencijas, ES Paukščių direktyvą. Formuojanči PST išskyrimo kriterijus taip pat didelis dėmesys buvo skirtas riboto paplitimo, ypač endeminėms rūsimis. Kartu buvo siekiama sudaryti tokia metodika, kuri naudojant būtų suformuotas daugiau ar mažiau tolygas PST tinklas, kuris leistų saugoti paukščių pagal svarbius tarptautines konvencijas, ES Paukščių direktyvą. Formuojanči PST išskyrimo kriterijus taip pat didelis dėmesys buvo skirtas riboto paplitimo, ypač endeminėms rūsimis. Kartu buvo siekiama sudaryti tokia metodika, kuri naudojant būtų suformuotas daugiau ar mažiau tolygas PST tinklas, kuris leistų saugoti paukščių pagal svarbius tarptautines konvencijas, ES Paukščių direktyvą. Formuojanči PST išskyrimo kriterijus taip pat didelis dėmesys buvo skirtas riboto paplitimo, ypač endeminėms rūsimis. Kartu buvo siekiama sudaryti tokia metodika, kuri naudojant būtų suformuotas daugiau ar mažiau tolygas PST tinklas, kuris leistų saugoti paukščių pagal svarbius tarptautines konvencijas, ES Paukščių direktyvą. Formuojanči PST išskyrimo kriterijus taip pat didelis dėmesys buvo skirtas riboto paplitimo, ypač endeminėms rūsimis. Kartu buvo siekiama sudaryti tokia metodika, kuri naudojant būtų suformuotas daugiau ar mažiau tolygas PST tinklas, kuris leistų saugoti paukščių pagal svarbius tarptautines konvencijas, ES Paukščių direktyvą. Formuojanči PST išskyrimo kriterijus taip pat didelis dėmesys buvo skirtas riboto paplitimo, ypač endeminėms rūsimis. Kartu buvo siekiama sudaryti tokia metodika, kuri naudojant būtų suformuotas daugiau ar mažiau tolygas PST tinklas, kuris leistų saugoti paukščių pagal svarbius tarptautines konvencijas, ES Paukščių direktyvą. Formuojanči PST išskyrimo kriterijus taip pat didelis dėmesys buvo skirtas riboto paplitimo, ypač endeminėms rūsimis. Kartu buvo siekiama sudaryti tokia metodika, kuri naudojant būtų suformuotas daugiau ar mažiau tolygas PST tinklas, kuris leistų saugoti paukščių pagal svarbius tarptautines konvencijas, ES Paukščių direktyvą. Formuojanči PST išskyrimo kriterijus taip pat didelis dėmesys buvo skirtas riboto paplitimo, ypač endeminėms rūsimis. Kartu buvo siekiama sudaryti tokia metodika, kuri naudojant būtų suformuotas daugiau ar mažiau tolygas PST tinklas, kuris leistų saugoti paukščių pagal svarbius tarptautines konvencijas, ES Paukščių direktyvą. Formuojanči PST išskyrimo kriterijus taip pat didelis dėmesys buvo skirtas riboto paplitimo, ypač endeminėms rūsimis. Kartu buvo siekiama sudaryti tokia metodika, kuri naudojant būtų suformuotas daugiau ar mažiau tolygas PST tinklas, kuris leistų saugoti paukščių pagal svarbius tarptautines konvencijas, ES Paukščių direktyvą. Formuojanči PST išskyrimo kriterijus taip pat didelis dėmesys buvo skirtas riboto paplitimo, ypač endeminėms rūsimis. Kartu buvo siekiama sudaryti tokia metodika, kuri naudojant būtų suformuotas daugiau ar mažiau tolygas PST tinklas, kuris leistų saugoti paukščių pagal svarbius tarptautines konvencijas, ES Paukščių direktyvą. Formuojanči PST išskyrimo kriterijus taip pat didelis dėmesys buvo skirtas riboto paplitimo, ypač endeminėms rūsimis. Kartu buvo siekiama sudaryti tokia metodika, kuri naudojant būtų suformuotas daugiau ar mažiau tolygas PST tinklas, kuris leistų saugoti paukščių pagal svarbius tarptautines konvencijas, ES Paukščių direktyvą. Formuojanči PST išskyrimo kriterijus taip pat didelis dėmesys buvo skirtas riboto paplitimo, ypač endeminėms rūsimis. Kartu buvo siekiama sudaryti tokia metodika, kuri naudojant būtų suformuotas daugiau ar mažiau tolygas PST tinklas, kuris leistų saugoti paukščių pagal svarbius tarptautines konvencijas, ES Paukščių direktyvą. Formuojanči PST išskyrimo kriterijus taip pat didelis dėmesys buvo skirtas riboto paplitimo, ypač endeminėms rūsimis. Kartu buvo siekiama sudaryti tokia metodika, kuri naudojant būtų suformuotas daugiau ar mažiau tolygas PST tinklas, kuris leistų saugoti paukščių pagal svarbius tarptautines konvencijas, ES Paukščių direktyvą. Formuojanči PST išskyrimo kriterijus taip pat didelis dėmesys buvo skirtas riboto paplitimo, ypač endeminėms rūsimis. Kartu buvo siekiama sudaryti tokia metodika, kuri naudojant būtų suformuotas daugiau ar mažiau tolygas PST tinklas, kuris leistų saugoti paukščių pagal svarbius tarptautines konvencijas, ES Paukščių direktyvą. Formuojanči PST išskyrimo kriterijus taip pat didelis dėmesys buvo skirtas riboto paplitimo, ypač endeminėms rūsimis. Kartu buvo siekiama sudaryti tokia metodika, kuri naudojant būtų suformuotas daugiau ar mažiau tolygas PST tinklas, kuris leistų saugoti paukščių pagal svarbius tarptautines konvencijas, ES Paukščių direktyvą. Formuojanči PST išskyrimo kriterijus taip pat didelis dėmesys buvo skirtas riboto paplitimo, ypač endeminėms rūsimis. Kartu buvo siekiama sudaryti tokia metodika, kuri naudojant būtų suformuotas daugiau ar mažiau tolygas PST tinklas, kuris leistų saugoti paukščių pagal svarbius tarptautines konvencijas, ES Paukščių direktyvą. Formuojanči PST išskyrimo kriterijus taip pat didelis dėmesys buvo skirtas riboto paplitimo, ypač endeminėms rūsimis. Kartu buvo siekiama sudaryti tokia metodika, kuri naudojant būtų suformuotas daugiau ar mažiau tolygas PST tinklas, kuris leistų saugoti paukščių pagal svarbius tarptautines konvencijas, ES Paukščių direktyvą. Formuojanči PST išskyrimo kriterijus taip pat didelis dėmesys buvo skirtas riboto paplitimo, ypač endeminėms rūsimis. Kartu buvo siekiama sudaryti tokia metodika, kuri naudojant būtų suformuotas daugiau ar mažiau tolygas PST tinklas, kuris leistų saugoti paukščių pagal svarbius tarptautines konvencijas, ES Paukščių direktyvą. Formuojanči PST išskyrimo kriterijus taip pat didelis dėmesys buvo skirtas riboto paplitimo, ypač endeminėms rūsimis. Kartu buvo siekiama sudaryti tokia metodika, kuri naudojant būtų suformuotas daugiau ar mažiau tolygas PST tinklas, kuris leistų saugoti paukščių pagal svarbius tarptautines konvencijas, ES Paukščių direktyvą. Formuojanči PST išskyrimo kriterijus taip pat didelis dėmesys buvo skirtas riboto paplitimo, ypač endeminėms rūsimis. Kartu buvo siekiama sudaryti tokia metodika, kuri naudojant būtų suformuotas daugiau ar mažiau tolygas PST tinklas, kuris leistų saugoti paukščių pagal svarbius tarptautines konvencijas, ES Paukščių direktyvą. Formuojanči PST išskyrimo kriterijus taip pat didelis dėmesys buvo skirtas riboto paplitimo, ypač endeminėms rūsimis. Kartu buvo siekiama sudaryti tokia metodika, kuri naudojant būtų suformuotas daugiau ar mažiau tolygas PST tinklas, kuris leistų saugoti paukščių pagal svarbius tarptautines konvencijas, ES Paukščių direktyvą. Formuojanči PST išskyrimo kriterijus taip pat didelis dėmesys buvo skirtas riboto paplitimo, ypač endeminėms rūsimis. Kartu buvo siekiama sudaryti tokia metodika, kuri naudojant būtų suformuotas daugiau ar mažiau tolygas PST tinklas, kuris leistų saugoti paukščių pagal svarbius tarptautines konvencijas, ES Paukščių direktyvą. Formuojanči PST išskyrimo kriterijus taip pat didelis dėmesys buvo skirtas riboto paplitimo, ypač endeminėms rūsimis. Kartu buvo siekiama sudaryti tokia metodika, kuri naudojant būtų suformuotas daugiau ar mažiau tolygas PST tinklas, kuris leistų saugoti paukščių pagal svarbius tarptautines konvencijas, ES Paukščių direktyvą. Formuojanči PST išskyrimo kriterijus taip pat didelis dėmesys buvo skirtas riboto paplitimo, ypač endeminėms rūsimis. Kartu buvo siekiama sudaryti tokia metodika, kuri naudojant būtų suformuotas daugiau ar mažiau tolygas PST tinklas, kuris leistų saugoti paukščių pagal svarbius tarptautines konvencijas, ES Paukščių direktyvą. Formuojanči PST išskyrimo kriterijus taip pat didelis dėmesys buvo skirtas riboto paplitimo, ypač endeminėms rūsimis. Kartu buvo siekiama sudaryti tokia metodika, kuri naudojant būtų suformuotas daugiau ar mažiau tolygas PST tinklas, kuris leistų saugoti paukščių pagal svarbius tarptautines konvencijas, ES Paukščių direktyvą. Formuojanči PST išskyrimo kriterijus taip pat didelis dėmesys buvo skirtas riboto paplitimo, ypač endeminėms rūsimis. Kartu buvo siekiama sudaryti tokia metodika, kuri naudojant būtų suformuotas daugiau ar mažiau tolygas PST tinklas, kuris leistų saugoti paukščių pagal svarbius tarptautines konvencijas, ES Paukščių direktyvą. Formuojanči PST išskyrimo kriterijus taip pat didelis dėmesys buvo skirtas riboto paplitimo, ypač endeminėms rūsimis. Kartu buvo siekiama sudaryti tokia metodika, kuri naudojant būtų suformuotas daugiau ar mažiau tolygas PST tinklas, kuris leistų saugoti paukščių pagal svarbius tarptautines konvencijas, ES Paukščių direktyvą. Formuojanči PST išskyrimo kriterijus taip pat didelis dėmesys buvo skirtas riboto paplitimo, ypač endeminėms rūsimis. Kartu buvo siekiama sudaryti tokia metodika, kuri naudojant būtų suformuotas daugiau ar mažiau tolygas PST tinklas, kuris leistų saugoti paukščių pagal svarbius tarptautines konvencijas, ES Paukščių direktyvą. Formuojanči PST išskyrimo kriterijus taip pat didelis dėmesys buvo skirtas riboto paplitimo, ypač endeminėms rūsimis. Kartu buvo siekiama sudaryti tokia metodika, kuri naudojant būtų suformuotas daugiau ar mažiau tolygas PST tinklas, kuris leistų saugoti paukščių pagal svarbius tarptautines konvencijas, ES Paukščių direktyvą. Formuojanči PST išskyrimo kriterijus taip pat didelis dėmesys buvo skirtas riboto paplitimo, ypač endeminėms rūsimis. Kartu buvo siekiama sudaryti tokia metodika, kuri naudojant būtų suformuotas daugiau ar mažiau tolygas PST tinklas, kuris leistų saugoti paukščių pagal svarbius tarptautines konvencijas, ES Paukščių direktyvą. Formuojanči PST išskyrimo kriterijus taip pat didelis dėmesys buvo skirtas riboto paplitimo, ypač endeminėms rūsimis. Kartu buvo siekiama sudaryti tokia metodika, kuri naudojant būtų suformuotas daugiau ar mažiau tolygas PST tinklas, kuris leistų saugoti paukščių pagal svarbius tarptautines konvencijas, ES Paukščių direktyvą. Formuojanči PST išskyrimo kriterijus taip pat didelis dėmesys buvo skirtas riboto paplitimo, ypač endeminėms rūsimis. Kartu buvo siekiama sudaryti tokia metodika, kuri naudojant būtų suformuotas daugiau ar mažiau tolygas PST tinklas, kuris leistų saugoti paukščių pagal svarbius tarptautines konvencijas, ES Paukščių direktyvą. Formuojanči PST išskyrimo kriterijus taip pat didelis dėmesys buvo skirtas riboto paplitimo, ypač endeminėms rūsimis. Kartu buvo siekiama sudaryti tokia metodika, kuri naudojant būtų suformuotas daugiau ar mažiau tolygas PST tinklas, kuris leistų saugoti paukščių pagal svarbius tarptautines konvencijas, ES Paukščių direktyvą. Formuojanči PST išskyrimo kriterijus taip pat didelis dėmesys buvo skirtas riboto paplitimo, ypač endeminėms rūsimis. Kartu buvo siekiama sudaryti tokia metodika, kuri naudojant būtų suformuotas daugiau ar mažiau tolygas PST tinklas, kuris leistų saugoti paukščių pagal svarbius tarptautines konvencijas, ES Paukščių direktyvą. Formuojanči PST išskyrimo kriterijus taip pat didelis dėmesys buvo skirtas riboto paplitimo, ypač endeminėms rūsimis. Kartu buvo siekiama sudaryti tokia metodika, kuri naudojant būtų suformuotas daugiau ar mažiau tolygas PST tinklas, kuris leistų saugoti paukščių pagal svarbius tarptautines konvencijas, ES Paukščių direktyvą. Formuojanči PST išskyrimo kriterijus taip pat didelis dėmesys buvo skirtas riboto paplitimo, ypač endeminėms rūsimis. Kartu buvo siekiama sudaryti tokia metodika, kuri naudojant būtų suformuotas daugiau ar mažiau tolygas PST tinklas, kuris leistų saugoti paukščių pagal svarbius tarptautines konvencijas, ES Paukščių direktyvą. Formuojanči PST išskyrimo kriterijus taip pat didelis dėmesys buvo skirtas riboto paplitimo, ypač endeminėms rūsimis. Kartu buvo siekiama sudaryti tokia metodika, kuri naudojant būtų suformuotas daugiau ar mažiau tolygas PST tinklas, kuris leistų saugoti paukščių pagal svarbius tarptautines konvencijas, ES Paukščių direktyvą. Formuojanči PST išskyrimo kriterijus taip pat didelis dėmesys buvo skirtas riboto paplitimo, ypač endeminėms rūsimis. Kartu buvo siekiama sudaryti tokia metodika, kuri naudojant būtų suformuotas daugiau ar mažiau tolygas PST tinklas, kuris leistų saugoti paukščių pagal svarbius tarptautines konvencijas, ES Paukščių direktyvą. Formuojanči PST išskyrimo kriterijus taip pat didelis dėmesys buvo skirtas riboto paplitimo, ypač endeminėms rūsimis. Kartu buvo siekiama sudaryti tokia metodika, kuri naudojant būtų suformuotas daugiau ar mažiau tolygas PST tinklas, kuris leistų saugoti paukščių pagal svarbius tarptautines konvencijas, ES Paukščių direktyvą. Formuojanči PST išskyrimo kriterijus taip pat didelis dėmesys buvo skirtas riboto paplitimo, ypač endeminėms rūsimis. Kartu buvo siekiama sudaryti tokia metodika, kuri naudojant būtų suformuotas daugiau ar mažiau tolygas PST tinklas, kuris leistų saugoti paukščių pagal svarbius tarptautines konvencijas, ES Paukščių direktyvą. Formuojanči PST išskyrimo kriterijus taip pat didelis dėmesys buvo skirtas riboto paplitimo, ypač endeminėms rūsimis. Kartu buvo siekiama sudaryti tokia metodika, kuri naudojant būtų suformuotas daugiau ar mažiau tolygas PST tinklas, kuris leistų saugoti paukščių pagal svarbius tarptautines konvencijas, ES Paukščių direktyvą. Formuojanči PST išskyrimo kriterijus taip pat didelis dėmesys buvo skirtas riboto paplitimo, ypač endeminėms rūsimis. Kartu buvo siekiama sudaryti tokia metodika, kuri naudojant būtų suformuotas daugiau ar mažiau tolygas PST tinklas, kuris leistų saugoti paukščių pagal svarbius tarptautines konvencijas, ES Paukščių direktyvą. Formuojanči PST išskyrimo kriterijus taip pat didelis dėmesys buvo skirtas riboto paplitimo, ypač endeminėms rūsimis. Kartu buvo siekiama sudaryti tokia metodika, kuri naudojant būtų suformuotas daugiau ar mažiau tolygas PST tinklas, kuris leistų saugoti paukščių pagal svarbius tarptautines konvencijas, ES Paukščių direktyvą. Formuojanči PST išskyrimo kriterijus taip pat didelis dėmesys buvo skirtas riboto paplitimo, ypač endeminėms rūsimis. Kartu buvo siekiama sudaryti tokia metodika, kuri naudojant būtų suformuotas daugiau ar mažiau tolygas PST tinklas, kuris leistų saugoti paukščių pagal svarbius tarptautines konvencijas, ES Paukščių direktyvą. Formuojanči PST išskyrimo kriterijus taip pat didelis dėmesys buvo skirtas riboto paplitimo, ypač endeminėms rūsimis. Kartu buvo siekiama sudaryti tokia metodika, kuri naudojant būtų suformuotas daugiau ar mažiau tolygas PST tinklas, kuris leistų saugoti paukščių pagal svarbius tarptautines konvencijas, ES Paukščių direktyvą. Formuojanči PST išskyrimo kriterijus taip pat didelis dėmesys buvo skirtas riboto paplitimo, ypač endeminėms rūsimis. Kartu buvo siekiama sudaryti tokia metodika, kuri naudojant būtų suformuotas daugiau ar mažiau tolygas PST tinklas, kuris leistų saugoti paukščių pagal svarbius tarptautines konvencijas, ES Paukščių direktyvą. Formuojanči PST išskyrimo kriterijus taip pat didelis dėmesys buvo skirtas riboto paplitimo, ypač endeminėms rūsimis. Kartu buvo siekiama sudaryti tokia metodika, kuri naudojant būtų suformuotas daugiau ar mažiau tolygas PST tinklas, kuris leistų saugoti paukščių pagal svarbius tarptautines konvencijas, ES Paukščių direktyvą. Formuojanči PST išskyrimo kriterijus taip pat didelis dėmesys buvo skirtas riboto paplitimo, ypač endeminėms rūsimis. Kartu buvo siekiama sudaryti tokia metodika, kuri naudojant būtų suformuotas daugiau ar mažiau tolygas PST tinklas, kuris leistų saugoti paukščių pagal svarbius tarptautines konvencijas, ES Paukščių direktyvą. Formuojanči PST išskyrimo kriterijus taip pat didelis dėmesys buvo skirtas riboto paplitimo, ypač endeminėms rūsimis. Kartu buvo siekiama sudaryti tokia metodika, kuri naudojant būtų suformuotas daugiau ar mažiau tolygas PST tinklas, kuris leistų saugoti paukščių pagal svarbius tarptautines konvencijas, ES Paukščių direktyvą. Formuojanči PST išskyrimo kriterijus taip pat didelis dėmesys buvo skirtas riboto paplitimo, ypač endeminėms rūsimis. Kartu buvo siekiama sudaryti tokia metodika, kuri naudojant būtų suformuotas daugiau ar mažiau tolygas PST tinklas, kuris leistų saugoti paukščių pagal svarbius tarptautines konvencijas, ES Paukščių direktyvą. Formuojanči PST išskyrimo kriterijus taip pat didelis dėmesys buvo skirtas riboto paplitimo, ypač endeminėms rūsimis. Kartu buvo siekiama sudaryti tokia metodika, kuri naudojant būtų suformuotas daugiau ar mažiau tolygas PST tinklas, kuris leistų saugoti paukščių pagal svarbius tarptautines konvencijas, ES Paukščių direktyvą. Formuojanči PST išskyrimo kriterijus taip pat didelis dėmesys buvo skirtas riboto paplitimo, ypač endeminėms rūsimis. Kartu buvo siekiama sudaryti tokia metodika


(atkelta iš 3 p.)

derbiaujama su vyrasbyje. Tokie plėnai sudaryti Balio varnėno (*Leucophaea rufipectus*) ir Javos erelio (*Spizetus bartelsi*) apsaugai. Europos valstybėse reičiančiu paukščiu rūsių apsaugos planus ruošia BirdLife partneriai, o juos tvirtina Berno konvencija ir Europos Taryba.

**PERKELIMAS,
REINTRODUKCIJA**

1968 metais BirdLife nusipirkė nedidelių salų SeiSeliuose, kur buvo išlikę apie 50 sečelininių nendrinukų (*Acrocephalus scutellens*). Intensyviai tvarant šios rūsių buveines bei atlikus keletą reklamacijos akcijų, šiu nendrinukų padaugejo. Šiuo metu jų populiacija viršija 2000 individų. Perėjimo arealas padidėjo ir dabar jos per trijose salose.

**INTENSYVUS POPULACIJŲ
ATKŪRIMAS**

Kalifornijos kondorų veisimo nelaisvėje ir reintrodukcijos programa buvo sėkmė. JAV žuvų ir laukinių gyvūnų tarnybai (US Fish and Wildlife Service), suformavus nelaisvėje 27 paukščių grupę (laisvėje šiu paukščių iš viso nebuvu like) ir pradėjus juos veisti per 12 metų nelaisvėje esanti grupę padidėjusi iki poros šimtų paukščių. Daugiau nei 50 paukščių jau paleista į laisvę. Šiuo metu programos bendros išlaidos jau siekia apie 10 milijonų JAV dolerių. Ją numatytą baigti 2010 metais. Iš viso programai skirta 28,8 milijonų dolerių.

LIETUVOS

Paukščių reintrodukcijos bandymus šalyje nebuvo daug. Vertas dėmesio tūl labai sėkmingas kurtinių išnykusių populiacijos atkūrimas Šimoninių giroje, kur prieš keletą dešimtmecių buvo iš Rusijos atvežta į paleista didoka grupė kurtinių. Izoliuota jų populiacija laikosi iki šiol.

Bandymus introdukuoti komerciniai (medžiojimo) tikslais naujas nelaisvės rūsių (pvz., fazanų) turėtumė vertinti kritiskai ar bent nedžiaugiamai. Analogiškais tikslais į laisvę leisti nevietinio genofondo individų taip pat nereikėtų, nes tokiu "eksperimentu" pasiekės ne visuomet esti lauktos.

**ŠALĄŽEMIŲ RENATŪRALIZA-
VIMAS IR TVARKYMAS**

Tvarkant, prižiūrint paukščiams vertinges vietas daug gali prisidėti draugijos.

**TVARKO NACIONALINES
SAUGOMAS TERITORIJAS IR
SKATINA EKOLOGINIŲ
TURIZMĄ**

Belize Audubono draugija (BirdLife partneris Belize) prižiūri apie 61 000 ha natūralių saugomų teritorijų ir ten plėtoja ekologinių turizmą. 1998 metais jų tvarkomose teritorijose lankesi apie 18 000 užsienių turistų.

**ŽUVININKYSTĖ IR BIOLOGI-
NĖ IVAIROVĖ**

1993 metais Vengrijos gamtos apsaugos draugija (BirdLife partneris Vengrija) išigijo 1000 ha ploto žuvininkystės tvenkinius. Jie tvarkomi laikantis resursų tvaraus naudojimo principu ir siekiant suderinti žuvų ūkio, paukščių ir visos biologinės ivairovės interesus. Tvenkiniuose priešgabstį randা

daugiau nei 100 000 migruojančių vandens paukščių, tarp jų daugiau nei 400 globaliai nykstančių rūdžių. Tai viena iš ekonomiškai geriausiai prižiūrimų ir tvarkomų teritorijų.

Karališkoji paukščių apsaugos draugija (BirdLife partneris Didžiojoje Britanijoje) inicijuoja projektą renaturaliuoti 298 ha buvusios ariamos žemės. Užbaigus renaturaciją tikimasi, kad toje vietoje ožių nendryna, bus užliejamų pievų, atvirų vandens telkinų. Siekiama sukurti didiesiems baubliams tinkamą buveinę (šiu paukščių populiacija Europoje mažėja).

**TVARKO RETŪ IR
VISUOMENĖJE POPULIARIU
PAUKŠČIŲ**
TELKIMOSI VIETAS

Japonijos laukinių paukščių draugija (BirdLife partneris Japonijoje) tvaro-ko Tsuru – Ito Tancho rezervatą Hokaide, kur žemėja maždaug trčedalis pasaulinės japoniškių gervių (*Grus japonensis*) populiacijos.

LIETUVOS

LOD tvarkė keletą nedidelių Nemuno salų. Išskirtus sumedėjusią augaliją, čia gali būti perėti tilvikiniai paukščiai. Nemuno kilpų regioninis parkas Nemuno saloje ties Prienais pašalinė sumedėjusią augaliją. Čia gali perėti žuvėdros. Net kelios dešimtys čia perinčių mažujių žuvėdrių yra retos, išretėjusios į nacioninę Raudonąją knygą.

LOD tvarkė keletą nedidelių Nemuno salų. Išskirtus sumedėjusią augaliją, čia gali būti perėti tilvikiniai paukščiai. Nemuno kilpų regioninis parkas Nemuno saloje ties Prienais pašalinė sumedėjusią augaliją. Čia gali perėti žuvėdros. Net kelios dešimtys čia perinčių mažujių žuvėdrių yra retos, išretėjusios į nacioninę Raudonąją knygą.

BirdLife REZERVATŲ
TINKLAS

BirdLife partneriai prižiūri gamtos rezervatus 25 pasaulio salyse iš viso apie 75 000 ha ploto. Vien Karališkoji paukščių apsaugos draugija (BirdLife partneris Didžiojoje Britanijoje) tvaro-ko 158 vietas (daugiausia privatių rezervatų) 108 322 ha ploto. Belgijos rezervatų draugija (BirdLife partneris Belgijoje) prižiūri 388 rezervatus (iš viso 8 469 ha).

**PAUKŠČIAMS IR
ŽMONIEMS**

Dažnų ir mielių paukščių globa Lietuvoje – tradicija

Žiemojančių paukščių išlikimą labiausiai lemia maisto stoka, oro temperatūra ir kiti klimato veiksnių, plėšrūnai.

Paukščiams galime pagelbėti pateikdami jiems papildomo maisto ir, dažnai, reguliuodami plėšrūnų gausą, stabdydami jų tankėjimą.

Rūpindamiesi dažnomis rūsimis dar didesnį dėmesį skirkime retų rūsių ir jų buveinėms apsauga!

**PADĖTISS PAGERĖJIMO
GALIMA TIKETIS TIK
PRIIMANT TEISINGUS
SPRENDIMUS DABAR**
Informacijos kaupimas

BirdLife rengia mokslinius duomenis apie paukščius jau daugiau nei 20 metų. Šie duomenys naudojami pri-

imant gamtosaugos sprendimus.

Duomenys kaupiami ir saugomi taip, kad juos gretai būtų galima panaudoti. Pasaulinė paukščių duomenų bazė (angliškai World Bird Database, WBDB) bus pateikta internete. Jis bus reguliariai papildoma, kad vartotojai – ypač teritorijų planavimo specialistai – galėtų lengvai gauti teisingą ir naują informaciją.

Pasaulinė paukščių duomenų bazė jau naudojasi BirdLife partneriai 37 Europos šalyse. Jis ypač svarbi planuojant saugomas teritorijas. Bazeje galima rasti žinių apie Europos Sąjungos specjalios apsaugos teritorijas (kuriamas pagal ES Paukščių direktyvą) bei apie išvairių paukščių rūsių statusą.

SVARBLIAUSI BIOTOPAI
Žemės ūkis

Per pastarosius 50 metų Europos žemės ūkio kastojožidis labai pakito. Dideli atviri plotai (ypač stepėse) buvo suarsti ir pradėti naudoti labai intensyviai. Daug miškų buvo paversta kitomis naudmenomis, slapios žemės musaušintos. Žemės ūkis iš ekstensyvus iki ninkavimo, suteikiant galimybę dirbtui daugelii žmonių, tapo labai intensyviu, mechanizuotu. Ypač tai matoma Europos Sąjungoje. Deja, tai neatneše žmonėms visuotinės gerovės. Žmonės ir dabar perka maistą palyginti didelėmis kainomis, o moderniuose ūkiuose biologinė ivairovė yra katastrofiškai sunekurdis.

BirdLife plėčiai propaguoja alternatyvią žemės ūkio politiką, kur siūloma reikiamą dėmesį skirti ekologinei žemdirbystei, biologinės ivairovės išsaugojimui.

Lietuvoje apie 10 pastarųjų metų trukusi žemės ūkio krizė ariamose žemėse buvo palanki paukščiams, o ekstensyvios gyvulininkystės nykimas kai kur net neigiamai paveikė pievų paukščių buveinės. Žemės ūkui atsiagaunant, konfliktas tarp intensyvius žemės ūkio ir biologinės ivairovės yra pažūmės.

Jūros

Kasmet dėl žvejybos jūrose žuva dešimtys tūkstančių albatrosų ir audras-paukščių. Dažniausiai šie paukščiai nuskėsta pakluituę ant kabliukų vietoj žuvų. Mat jie puola vandens paviršiuse esantį jauką. O jauko gana daug, nes net ir kitos žuvys pietų jūroje vis dar žvejojami kelių dešimčių ar net šimtų kilometrų ilgio virvėmis su daugybe kabliukų. Šios virvės skėsta negreit, todėl jaukas prieinamas paukščiams.

BirdLife vykdė lobistinę veiklą prieš tokią žvejybą net 81 FAO priklausančioje Šalyje. Buvo sudarytas tarptautinis veiksmų planas. Pagal ši planą reikiava naudoti sunkesnes virves, paukščius baidančias priemones (pvz., vimpelius, vėliauves), tvirtinti kabliukus po vandeniu ir kt. Gaunamai rezultatai naudingi ne tik paukščiams, bet ir žmonėms, nes padaugeja laimikiai.

Spartejant žvejybai ir pakitus žvejybos technologijoms (dažniau naudojami statomi tinklaičiai, masiškai žvejoma Baltijos jūros priekrantėje), Lietuvoje daug paukščių žuva žvejų tinkluose. Ypač blogai, kad žiemosdamos Baltijos jūroje tinkluose žuva globaliai nykstančios sibirinės gagos.

Miškai

Miškų pavertimas žemės ūkio naudmenomis dažniausiai sunaikina biologinę ivairovę ir sukelia dirvožemio eroziją. Pasauliniu mastu pripažinta, jog šiuo metu miškų apsauga iš visų ekosistemų yra aktualiausia. Paukščiai yra labai ryti miškų būklės indikatorių ir jie turėtų būti naudojami nustatant vertingus miškų plotus bei sekant (monitoringuojant) jų būklės pokyčius. Pasauliye tik apie penktadalį miškų terėbė žmogaus nepakeisti. Apie pusę šių miškų kilus sunaikinimo grėsmę.

BirdLife pripažista žemės ūkio poreikius medienai, žaliavai, vaistams bei kitoms reikmėms. Ši organizacija siekia racionalaus, atsinaujinančio ir tvaraus miškų naudojimo. Bendradarbiavama su Jungtinės Tautų tarptautiniu mišku forumu (United Nations Intergovernmental Forum on Forests) ir kitomis organizacijomis. Joms teikiama informacija apie miškų biologinę ivairovę.

Daugelis miškininkų Lietuvoje kladinėgi mano, kad biologinės ivairovės būklė mūsų miškuose yra labai gera. Galima tik sutikti, kad ji geresnė nei daugelyje Vakarų Europos valstybių, tačiau jai šiuo metu yra kilię tikrai didelis pavojus. Tokias mintis sukelia faktas, kad Lietuva – mišriųjų miškų zonas valstybė – neturi nė vieno hektaro natūralių, žmogaus nepaliestų iavairamžių (klimaksinių) medynų. Kaip sakoma, nėra nė antrakams parodyt... Kai kuriose Lietuvos saugomose teritorijose brandžių medynų téra 1-2%.

Tik dabar, geriau išstyrus paukščių biologijos ypatumus, tampa aišku, jog dėl seniau padarytų klaidų miškų ūkio politikoje, Lietuvos išnuosto perėti kai kurie didieji miškų paukščiai. Kai kurių kūtu retų rūsių miško paukščių populiacijos neviršija kelių dešimčių porų. Taigi ir šioje ūkio šakoje turime ką tobulinti.

TARPTAUTINĖ VEIKLA
Tarptautiniai susitarimai, teisinių
aktai

BirdLife savo darbe pasitelkia tarptautinius susitarimus, skirtus daugelio ūlių pastangomis gerinti gamtos apsauga, tvarų resursų naudojimą. Siekiama, kad būtų naudojama šios organizacijos surinkta informacija ir sukaupianti patirtis.

Biologinės ivairovės konvencija jau ratifikavo daugiau nei 175 šalys. Iš šio skaičiaus apie 120 šalių yra sudariusios ir igyvendinātās nacionālīnes biologinės ivairovės strategijas. BirdLife savo darbe pasitelkia tarptautinius susitarimus, skirtus daugelio ūlių pastangomis gerinti gamtos apsauga, tvarų resursų naudojimą. Siekiama, kad būtų naudojama šios organizacijos surinkta informacija ir sukaupianti patirtis.

Lietuva yra ratifikavusi Biologinės ivairovės konvenciją. LOD gali labai daug prisidėti, kad sudaryta Lietuvos biologinės ivairovės apsaugos strategija būtų igyvendinama.

Šalys – Ramsaro konvencijos partnerės – savo vertingiausias šlapžemės yra paskelbusios šios konvencijos vienomis. BirdLife yra viena iš oficialiai pripažintų keturių nevyriausybinių organizacijų, turinčių šios konvencijos narės statusą. Tokį statusą taip pat turi Tarptautinės šlapžemės (Wetland inter-

nacional) Pasaulinis gamtos apsaugos fondas (WWF) ir Pasaulinė gamtos apsaugos sąjunga (IUCN).

Vykdydama paukščiams svarbių teritorijų išskyrimo programą, Lietuvos ornitologų draugija tyre esamas ir potencialias Ramsaro vietas.

Bonus konvencija skirta mišrujančių gyvūnų apsaugai. Šią konvenciją pasirašiusios šalys (isprieginėja saugoti kai kurių (dažniausiai retų) rūsių gyvūnus, kai jie migruoja per jų teritorijas. BirdLife yra išstraubėsi į Eurazijos mišrujančių paukščių susitarimo (AEWA) vykdymą. Šis susitarimas siekia apsaugoti antinius ir tilvikinius paukščius, mišrujančius tarp šiaurės Rusijos ir pietinių Afrikos.

LOD siekia, kad šiuos svarbius tarptautinius susitarimus Lietuva kuo greičiau ratifikuotų.

BirdLife koordinuoja, kai kurių paukščių rūsių tarptautinių darinių grupių veiklą. I tokias grupes paprastai išstraubia paukščių apsaugos specialistai, vyriausybė atstovai, mokslinkai.

Tarptautinė prekybos pavojuje išnykti atsidūrusi laukinės faunos ir floros rūsių konvencija (CITES) yra išskyruoja rūsius, kuriomis ši konvencija draudžia prekiauti. Šiai konvencijai BirdLife nuolat teikia patarimus, kokių rūsių prekybą reikia reglamentuoti.

Deja, mūsų šalis kol kas nėra prisijungusi prie šios konvencijos. LOD uždavinyti siekti, kad šalies Vyriausybė tai kuo greičiau padarytų.

Paukščių ir Beveinių direktyvos yra vieni svarbiausių Europos Sąjungos gamtosauginių juridinių aktų. Jie skirti reglamentuoti paukščių rūsių, yu buveinių bei biotopų apsaugą. Abu įstatymai numatė tam tikrų rūsių telkimosi vietas, vertingus biotopus apsaugoti steigiant saugomas teritorijas. Šių saugomų teritorijų tinklas sudarys vadina-maj NATURA 2000 tinklas. Lietuvių rūsių susitarimai stoti į Europos Sąjungą ir derinant savus gamtosaugos įstatymus prie šios sąjungos įstatymų, LOD teikia turimus duomenis apie paukščiams svarbias teritorijas. Pagal ES šalių praktiką dauguma ar net visos paukščiams svarbių teritorijų yra skelbiamos ES specialios apsaugos teritorijos.

**VIETINIAI IR NACIONAL-
NIAI SPRENDIMAI**

Rūsių apsauga pirmiausiai reikia įteisinti įstatymais... ir kitais teisiniuose aktuose

Europos Teismas ir Europos Komisija paragino Prancūziją griežiau taisyti ES įstatymus ribojant paukščių medžiøjimą veisimois ir migracijų metu. LPO (BirdLife partneris Prancūzijoje) surinko daugiau nei 1 milijoną parašų, remiančius ES medžiokles taiskymų taikymą Prancūzijoje.

Kai kurios ES šalys paukščių apsaugos sritis įstatymus priima dar prieš tapdamos šios sąjungos narėn. Štai Estija jau kelerius metus nutraukė pavasarines slankų medžiokles, draudžiant ES šalyse.

Lietuvos medžiotojams ir gamtosaujininkams reikia rasti politinės valios iš uždrausti pavasarines ančių ir slankų (nukelta i 5 p.)

PAUKŠČIAMS IR ŽMONĖMS

(atkelta iš 4 p.)

medžiokles. Beje, jokių kitoje ES narystės siekiančioje valstybėje pavasarinių ančių medžioklė neleidžiama.

REIKIA SAUGOTI PAUKŠČIAMS SVARBIAS VIETAS

JAV, Niujorko valstyje, i vietas įstatymus pradėti diegti Europoje plėtai priprāžinti paukščiams svarbių teritorijų išskyrimo kriterijus. Įstatymais siekiama atrinkti ir apsaugoti tiek valstybinės, tiek ir privačias žemes, svarbias apsaugant vietinių populiacijų paukščius.

SVS (BirdLife Šveicarijoje) publikuoja labai patraukliai ir populiariai paruoštas rekomendacijas, kaip tvarkyti kai kurios biotopus, propaguojant racionalių resursų naudojimą.

LOD 1999-2000 metais Miškų ir saugomų teritorijų departamento užskymu ištirė kurtinių tuokviečių disklokaciją Šalyje. Gauti duomenys leis priimti sprendimus apsaugos požiūriu vertinimo tuokvietais apsaugoti – tai yra suderinti miškų ūkio ir šiuo jautriu trikdymui paukščių apsaugos reikalavimus.

LOBISTINĖ

GAMTOSAUGOS VEIKLA
Daugelis BirdLife partnerių sėkmės veikia rūpindamiesi apsaugoti vertingas vietas... ir visą aplinką

Meksikos organizacija CIPAMEX (BirdLife atstovas Meksikoje) užkarto kelią planams iškirsti mišką pirmoje Meksikoje išskirtose paukščių svarbioje teritorijoje. Priešingai – toje vietoje buvo išteigtais 10 000 ha ploto rezervatas. Po kelių metų jau pati visuomenė priėmė sprendimą rezervato teritorijos padvigubinimui.

Kanados gamtos federacija (BirdLife atstovė Kanadoje) pasiekė pergalę gindama Jaspero nacionalinį parką nuo galimo ekosistemų pažeidimo gretimai plėtojant kalnakasybos pramonę. Taip buvo pasirūpinti svarbiausiomis Kanadoje islandinių ančių (*Histrionicus histrionicus*) perimvietėmis.

Euros. Teismas, remdamasis paukščių svarbių teritorijų inventarizacijos Olandijoje duomenimis, nustatė, kad Olandijos vyriausybė skyrė nepakankamą kiekį specifinių apsaugos teritorijų (Special Protection Area; ty. pagal ES Paukščių direktyvą išskiriamu saugomu teritoriju). Priėmus šį sprendimą Olandijoje, be anksčiau išteigti 30 specifinių apsaugos teritorijų, papildoma bus išteigta dar 57. Šis Olandijos vyriausybės sprendimas artimes sprendimui, kuri priėmė Olandijos paukščių apsaugos draugija (Vogelbescherming Nederland) 1994 m.

1998 metais Didžiosios Britanijos vyriausybė paskelbė, kad 13 galimų išmatuoti indikatorių bus naudojama vertinti ekonomikos ir aplinkos būklę. Vienas iš pasirinktų indikatorių yra laukinių paukščių populiacijų fluktacijos. Populiacijų gausos pokyčiai leis vertinti aplinkos kokybės polycijus. Kasmetinių perincijų paukščių apskaitų duomenis nutarta viešai publikuoti.

Per pastaruosius 10 metus BirdLife išskirtų paukščiams svar-

bių teritorijų apsauga labai pagerėjo, tačiau dar daug reikia padaryti, kad visose šalyse jų apsauga būtų įteisinta įstatymu. Tikimės, kad Lietuva tai padarys greit, ruošdamasi stoti į Europos Sajungą.

ZMONĖS REMIA PAUKŠČIŲ APSKAITAS.

Vietinė iniciatyva ypač skatinā gerus gamtotvarkos pokyčius Kampanija miškams išsaugoti

Kampaniją vidutiniu platumu lapuočių miškams išsaugoti organizavo NABU (BirdLife partneris Vokietijoje). Buvo kreipiamas visuomenės dėmesys į vietinių senų medynų svarbą paukščiams ir biologinei įvairovei. Propaguojamos ekologiskos miško naujomoji nuostatos. Isteigta 12 naujių nacionalinių reikšmės saugomų miškų. Savanoriai registruoja vertibas.

Popularius migruojančių paukščių stebėjimas ir skaičiavimas

Kasmet Taiwano paukščių globos organizacija CWBF (BirdLife atstovas Taiwane) organizuoja vietinių pilkaskruosčių suopius (Butastur indicus) stebėjimus ir gausos monitoringą. Daugiau nei 30 000 žmonių kopija į kalnus, stebi iš ſaure ūtų Sibiro į Japoniją migruojančius suopius. Stebėjimais susidomėjo visuomenė. Sakoma, kad dabar jau niekas nebeapkelia ſauvuto prieš vanaginius paukščius.

Paukščių palydų Šventė populiariajė Lietuvoje

BirdLife kasmet pirmą spalio savaitgalį organizuoja Paukščių palydų Šventę. Lietuvos jis darosi vis populiarėn. Tai ypač gera proga su paukščiais, jų apsauga supažindinti jaunaja kartą.

PST prižiūrėtojai

Olandijos paukščių apsaugos draugija suformavo paukščių svarbių teritorijų visuomeninį prižiūrėtojų tinklą. Savanoriai laisvalaikiu lankosi tokiose teritorijose ir registruoja naujai kylančius pavojus. Kasmetinė grupės atskaita ietekima aplinkosausgios paruošimams ir turi praktinę vertę.

Siekiant pakeisti požiūrį Medžiojimas ir saugomas teritorijos Italijoje

Iki prieito šimtmecio septyntojo de-

šimtmecio Italija garsėjo masišku paukščių žudymu. Šioje šalyje medžiotų (10 000 gyventojų) buvo daugiausiai pasaulyje. Joje tebuvo vos kelios saugomos teritorijos, o jas saugantys įstatymai buvo labai netobili. Su tokia padėtimi nesutiko LIPU (Italijos BirdLife atstovas) ir pradėjo aktyviai propagandos kampaniją. Šiai ir kitas gamtosaugos organizacijas lydejo sekimė. Padedant visuomenei ir politikams gyvūnų apsauga Italijoje labai pagerėjo. Medžiotų sumažėjo 61%. Šiuo metu saugoma apie 68% šalies kraštovaizdžių.

Lietuvoje plačiau žinoma tik šios istorijos pirmoji dalis. Dar prof. Tadas Ivanauskas rašė, jog Italijoje kepami kotelai iš laikštingalų liežuvių. Tačiau tai buvo seniai, o šiuo metu panašūs dalykai nebepopuliarūs. Tik kai kurie gamtininkai save vadinančių neetiškų medžioklę propaguoja ir dabar paskoja panašias istorijas apie Italiją. Galbūt norëdami ilgiu išlaikyti Lietuvoje

vis dar neuždraustus, bet Europoje smerkiamus paukščių medžioklės būdus...

Šelmeninių kregždžių gaudymas ir alternatyvai maisto programa Nigerijoje

Daugiau nei milijonas šelmeninių kregždžių žemėja Ebok-Boje rajone. Vietiniai gyventojai sugaudavo iki 200 000 šių paukščių. Mat šelmeninė kregždė čia valgoma.

BirdLife Nigerijoje organizacija pradėjo įgyvendinti alternatyvius maisto programą. 1998 m. Ebok-Boje pačiuosius gyventojų iniciatyva paukščių gaudymas buvo uždraustas, o specialus šelmeninių kregždžių projektas jau padėta įvykinti.

ATEITI FORMUOJANTI VEIKLA

Naujoji karta darys kaičiau
Gamtosaugos besritūpintantis

“Jaunimo parlamentas”

Ganos laukinių gyvūnų draugija (BirdLife atstovas Ganjoe) remia jaunuosius laukinių gyvūnų klubus. Kasmet šie klubai organizuoja Jaunimo laukinių gyvūnų parlamentą. Taip siekiama iutraukti jaunimą ir ypač gamtosaugos organizacijų narius į gamtosaugos įstatymų svarstyti, jų ruošimą. Jaunimas sava pastiūlymus pateikė Aplinkos ministriui.

Gamtosaugos idėjų propagavimas ir informavimas internete

Izraelio BirdLife ir paukščių migracijos tyrimo tarptautinis centras vykdė tyrimo ir ūkėjimo projektais “Paukščiai nepripažinta sienu”, nustatyti nežinomius paukščių migracijavimo reikšminius ir su jais supažindinti visuomenę. Radijo siūtuvinis sekamai migruojantys balneji gandrų, gervės ir didieji erelių reksniai. Žemės palydovais nuo pat siūtuvėlio pritrivintinimo palaikomas ryšys su “žymėtais” paukščiais. Paukščių skridimais gali sekti aistraulai internete bei kuriuo metu. Tokia informacija internete labai populiariai visuomenėje. Per internetą paukščių migraciją stebėjoti daugiau nei 100 000 žmonių.

Vietos, kur galima sužinoti apie gamtosaugą ir įvairių gamtosaugos darbų galima pasimokytis praktikuoti

Keletas BirdLife partnerių turi savo ar nuomoja informacinius centrus. Tokius centrus mėgsta lankytojai, ypač jaunimas. Cia sužinomas gamtos idėmybės ir paslaptys.

Labai puikios sąlygos tokiemis informaciniams centrams iškurti ir propaguoti paukščių apsauga būtų. Venės rage ir Kursių nerijoje. Taip čia apsilankantių užsieniečių mintys. Bet kodėl tik galėtai?

Lietuvos ornitologų draugija skatinā savo narius jungtis į klubus. Tokius klubus yra kelios dešimtys. Jaunimas smalus, bet reikalauja dėmesio, profesionalumo. Deja, dažnai neveiklumą, nėkompetenciją dangstome tik lėšų stygiumi...

MES DIRBAME PAUKŠČIAMS IR ŽMONĒMS.

MES TURIME AIŠKIAS NUOSTATAS KO NORIME, KO SIEKIAME

BirdLife International partnerys-

tė yra globalinis gamtosaugos organizacijų sąjūdis, veikiantis daugiau nei 100 šalių. BirdLife International partneriai siekią saugoti paukščius, jų buveines, pasaulio biologinę įvairovę. Organizacija siekią masių palaičymo ir propaguoja tvarų resursų naudojimą.

BIRDLIFE PARTNERIAI IEŠKO PARAMOS IR PATYS JĄ TEIKIA

BirdLife asociacija jungia pasaulyje daugiau nei 100 partnerių. Visi partneriai tarpusavyje bendradarbiauja ir suvokia partnerystės privalumus. Bendradarbiaujantys yra nukreiptas plėsti paukščių ir jų buveinių apsaugą. Partnerių organizacijų plėtra labai reikalauja siekiant, kad jos galėtų priimti nešališkus ir moksliškias tyrimais pagrįstus objektivius sprendimus.

PARTNERIAI DALIJASI DARBAIS

Tarptautinės programos, pvz. Paukščių svarbių teritorijų programos, skatiniai vienės iniciatyvą. Paprastai vykdant BirdLife programas dalyvauja daug žmonių. Stengiamasi pasiekti, kad gamtosauginius sprendimus palaičytų visuomenę.

PARTNERIAI ORGANIZUOJA BENDRUS BirdLife KOORDINUOJAMUS RENGINIUS

Išvairios kampanijos ir akcijos organizuojamos tiek įvairose šalyse, tiek ir daugelyje šalių tuo pačiu metu. Pavyzdžiui, Paukščių palydų Šventė organizuojama jau apie 90 šalių. Pastaraisiais metais dalyvai pasulyje užregistruoja apie 6000 paukščių rūšių. Akcijos naujausia pasireiškia tuo, kad i paukščių apsaugos, stebėjimo veiklą išsiungia nauji žmonės, šia tema domisi spaunda, įstatymų leidėjai.

DALIJIMASI PATIRTIMI

BirdLife partneriai mokosi tarpusavyje vieni iš kitų. Vienu pažangi patirtimi įvairiomis formomis perdavoda kitiems. Partnerių aktyvistams ir savanoriams periodiškai organizuojami mokymai, organizuojamos tarptautinės moksliškes – praktinės konferencijos, seminarai.

DALIJAMASI RESURSAIS

Partneriai dalinasi žmonių ir finansinių resursais. Ekonomiškai stipresni partneriai padeda kitiems. BirdLife partneriai padeda Lietuvos ornitologų draugui. Tik partnerių dėka mūsų organizacija turi nuosavas, nebilogai aprūpiantys patalpas, jos etatinių darbuotojų gali profesionaliai organizuoti paukščių apsaugos veiklą, dirbtį su draugijos nariais ir kt.

Lietuvos ornitologų draugijos narių gali tapti kiekvienas Lietuvos Respublikos pilietis, neabejtingas gyvosios gamtos, o kartu ir paukščių ateičiai.

Tarpdami mūsų draugijos narių, Jūs pasisakote už paukščių ir jiems tinkamus aplinkos išsaugojimą Lietuvoje. Paukščiai – neatisejamai gamtininkų sistemų dalis, todėl išsaugodami sveiką aplinką, kur gamtiniai resursai būtų naujodami racionaliai.

Štai kodėl mes dirbame paukščiams ir žmonėms!

LIETUVOS ORNITOLOGŲ DRAUGIJA

Lietuvos ornitologų draugija – tai visuomeninė (nevyriniausybė) organizacija, vienijanti gyvosios gamtos ir ypač

paukščių gyvenimui besidominčius žmones.

Šiandien Lietuvos ornitologų draugija yra gausiausia nevyriausybė gamtosauginė organizacija mūsų šalyje, vienijanti per tūkstantį narių. Nuo 1994 metų LOD yra tarptautinės paukščių apsaugos organizacijos BirdLife International asocijuota narė.

Veikla plėtojama pagal ilgalaike programą, pagrįstą tarptautinėmis Biologinės įvairovės, Berno, RAMSARo bei Bonos konvencijų reikalavimais, Europos Sajungos paukščių apsauga reglamentuojančiais įstatymais (direktivos dėl laukinių paukščių ir Biotopų išsaugojimo) bei Helsinkio Komisijos nuostatomis. Programa sudeginta iš nacionalinės aplinkos apsaugos strategijos ir atitinkama BirdLife asociacijos veiklos principus. Kas keturi metai veiklos programa tikslinama.

LOD rengia draugijos narių konferencijas, susitikimus, jaunuų ornitologų moksliškes – edukacines konferencijas, rengia metodines rekomendacijas ir organizuoja įvairių ornitologinių stebėjimų programas Lietuvos mokyklose, spaudai teikia populiarias publicacijas apie gamtos ir paukščių apsaugą Lietuvoje, padeda Respublikinio jaunuų gamtininkų centro neakivaizdinėje jaunuų ornitologų mokyklai, organizuoja jaunuų ornitologų praktinės vasaros stovyklas.

LOD leidžia savo moksliškį žurnalą "CICONIA". Jame spausdinama informacija apie LOD tiriamuosius projektus, pateikiami moksliškiai straipsniai, naujausi faunistikos duomenys. Nuo 1995 metų leidžiamas populiarus plėčiamajį visuomenėi skirtas periodinis leidinys (žurnalas) "BALTAS GANDRAS".

LOD aktyviai stebi naujų įstatymų leidimą bei įgyvendinimą Lietuvos įstatymuose, siekiama, kad mūsų valstybės įstatymu padėgtai ir jų nustatyta žmogaus užkinė veikla būtų kuo palankesnė gamtai ir paukščiams, taip pat rūpinasi vertinėjamių paukščių teritorijų išsaugojimu ir išsaugojimu.

LOD vykdė tarptautinius draugijos plėtros, ornitologijos tyrimų, buveinių tvarkymo projektus, nacionalinio masto atskirų paukščių rūsių apskaitas Lietuvos, paukščių faunos ir gausos bei paplitimo tyrimus, ornitologijos monitoringo programas, taikomojo pobūdžio ornitologijos tyrimus, konsultuojantys draugijos narius ir kt.

Lietuvos ornitologų draugijos narių gali tapti kiekvienas Lietuvos Respublikos pilietis, neabejtingas gyvosios gamtos, o kartu ir paukščių ateičiai. Tapdami mūsų draugijos narių, Jūs pasisakote už paukščių ir jiems tinkamas aplinkos išsaugojimą Lietuvoje. Paukščiai – neatisejamai gamtininkų sistemų dalis, todėl išsaugodami sveiką aplinką paukščiams, mes pasirūpiname visos biofydrovės, o kartu ir žmogaus, ateitimi.

Pagal BirdLife International ir Lietuvos ornitologų draugijos duomenis parengė Sirvėtos regioninio parko vyr. ekologas, Lietuvos ornitologų draugijos narys Vytautas DRŪTEIKA

MOKOMĖS SUPRASTI APLINKĄ

Mintys yra pradžia viso šamoniingo žmogaus krutėjimo ir veikimo"

(Vydūnas)

Pradžioje noriu padėkoti tiems, kurių supratimo ir palai-kymo dėka buvo įkurta Ignalinos jaunuju gamtotyrininkų mokykla (IJGtM): Respublikinės jaunuju gamtotyrininkų mokyklos vadovei edukologijos mokslo daktarei R. Makarskaitei, Ignalinos rajono švietimo skyriaus vyr. spe-cialistei L. Kibildienei, rajono merui B. Ropei, ekologui J. Ada-mavičiui, ANP direktoriui A. Panavui, direktoriaus pavaduotojai I. Čeponienei.

Kodėl buvo įkurta mokykla?

Neįmanoma pažinti aplinkos, joje nebūnant. Mokytis, tai pa-ciam atrasti, patirti, pajauti, su-vokti. Bendro lavinimo mo-kyklose moksleivai tam salygū dažniausiai neturi. IJGtM pagrin-dinis tikslas padėti kiekvienam surasti ryšį tarp savęs ir aplinkos, pasijusti jos dalimi – gamta, kad

suvoktų savo asmeninius bei ben-druomenės poreikius ir proble-mas, ieškotų jų sprendimo būdų.

Tuo tikslu veikla organizuo-jama taip, kad moksleiviai galė-tų atlikti kuo daugiau praktinių užduočių, dalyvaujant išvykose, ekskursijose, žygiose, bendrau-tu ne tik tarpusavyje, bet ir su įvairių speciaalybių žmonėmis. Visa tai leidžia formuoti realų po-zitūrį į aplinką ir jos problemas, patiem profesionaliai joje orien-tuotis, tapti visapusiskomis, aktyviomis ir kurybiškomis asme-nybėmis.

Norime, kad IJGtM taptų svarbū ne tik moksleiviams, bet ir kitiems bendruomenės na-riams, kurie rūpinasi aplinka, pa-dėtu bendradarbiauti ir dirbtu su-tartinai puoselėjant ir saugant vi-sa, kas gražiausia aplink mus ir mumyse.

IJGtM STRUKTŪRA

IJGtM – nevyriausybini organizacija, veikianti nuo 1999 m. rugpjūčio mėnesio.



Pirmai IJGtM konferencija-konkursas ir jos nariai. Palūšė, 1999 06.

I mokyklą priimami 9 klasės baigę moksleiviai, paruoše kury-binį arba tiriamajį darbą, tuo pa-rodydami, kad yra kompetentin-

gi, aktyvūs ir pasirengę dirbtu, veikti. Šiuo metu mokyklos veik-loje dalyvauja moksleivės iš be-veik visų bendrojo lavinimo mo-kyklų Ignalinos rajone.

Mokyklos veiklą pagal Res-publikinės jaunuju gamtotyrininkų mokyklos struktūrą ir pagrin-dinius ugdymo turinio principus organizuoja tarybos nariai: I. Če-poniene, L. Stanaitis ir D. Snars-kiene. Dažniausiai moksleivių atostogų metu vyksta sesijos, o su namų darbų užduotimis moks-leiviai dirba individualiai. Visi mokyklos nariai turi teisę vertin-ti mokyklos veiklą ir patekti pa-siūlymus.

Apie tai, kas jau įvyko.

1999 m. spalis, Drūkšių eko-loginio ugdymo mokykla (DEUM), ekologinių tyrimų stotis, Tilžė. Klausėmės paskaitų ir atlakome praktikos darbus kartu su mokslininkais, 20 metų tyri-siais Drūkšių ežero ekosistemą. Išmokome atlikti kai kuriuos ty-rimus ir nustatyti įvairių neigia-mų veiksnių pasekmes vandeny-se. Turime gražią mintį įgytas ži-nias pritaikyti stebédami mūsų ežerus.

Už šią sesiją esame dėkingi DEUM vadovei m.d. L. Salickai-tei-Bunikienei. Tilžėje palikome pasodintus medžius ir išsivežėme daug šviesių minčių bei atsimi-nimų.

2000 m. balandis, ANP, Pa-lūšė. Praktikos darbus ir paskai-tas vedé Ignalinos Č. Kudabos vid. m-los mokytoja V. Kreivė-nienė, LŽŪI mokslinė bendradar-bė N. Bikulčienė. ANP direktori-arius pavaduotoja I. Čeponiene paskatino ieškoti gražiausių ir

vertingiausių gamtos paminklų savo apylinkėse. Domėjomis atliekų problemomis rajone kartu su ekologu J. Adamavičiumi, UAB "Kompata" vadovu V. Če-pulėnu. Tęsiame akcijos metu Ig-nalinos mieste pradėtą gyventojų apklausą apie atliekas.

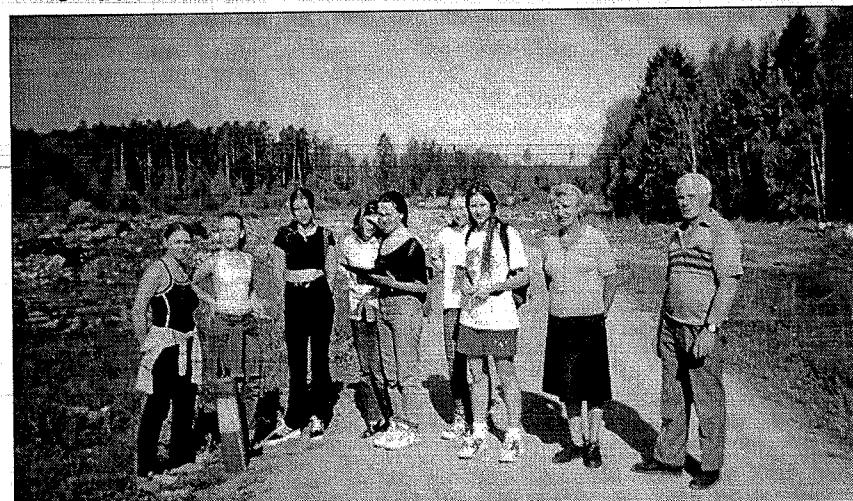
Kelionės į Vilnių metu aplank-keime VU chemijos fakultetą ir mūsų pažiastamą L. Salickai-te-Bunikiene. Geologijos institute mus sutiko ir paskaitas skaitė J. Valiūnas ir P. Šinkūnas. Įdomu buvo geologijos muziejus. Jau-nimo reikalų taryboje sužinojo-me apie jaunimo metus ir gali-mybes dalyvauti tarptautiniuose projektuose. Norime būtinai šią galimybę išnaudoti.

2000 m. lapkritis, ANP, Pa-lūšė. Sesija buvo pradėta iškilant Žemės vėliavą ir aplankant senas užmirštas kapinaitės.

(nukelta i 7 p.)



Prie rudens augalų ekspozicijos kartu su DEUM vadove L. Salickaitė-Bunikiene. Drūkšių ekologinių tyrimų stotyje, Tilžė, 1999 10.



Kazitiškio "kalnus" aplankėme su ekologu, 2000 04.



"Siukšlės". Akcija Ignalinoje "Ką Jūs manote apie tai?", 2000 04.

MOKOMĖS SUPRASTI APLINKĄ

(atkelta iš 6 p.)

Buvome labai arti gamtos ANP mokslo skyriaus darbuotojų deka. Dėkojame už šią įdomią sesiją B. Šablevičiui, A. Survilaitėi, A. Čeponiui, iš tol atvykusiam archeologui V. Semenui, V. ir B. Danilevičiams už svetinę.

Mokyklos klausytojų atsiliepimai apie sesijas buvo tokie:

- daug naujų žinių. Patiko, net labai. Taip galėčiau dar ilgai mokytis. Gaila tik, kad šokių nebuvo;
- daug sužinojau, ko paprastoj mokykloje nesužino. Pabenčiau su įdomiais žmonėmis.

IJGtM FINANSAVIMAS

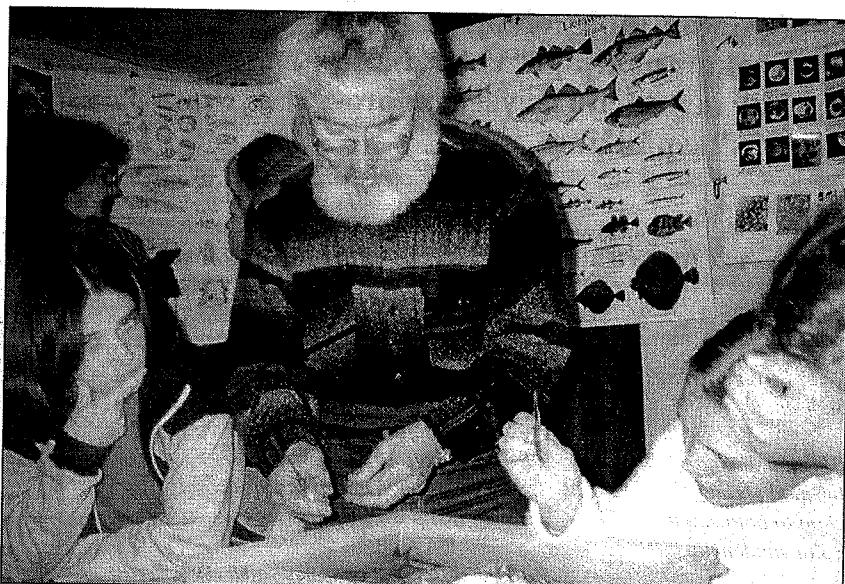
Mokyklos veiklą 1999 metais ir 2000 metų pradžioje remė Ignalinos rajono savivaldybė ir ANP. Visiems, galintiems paremti tolesnius mūsų darbus – mūsų saskaita Nr. 700984 LŽŪB Ignalinos skyriuje.

Tiem, kam įdomi mūsų veikla, kas turi savo idėjų ir nori jas realizuoti, siulome bendradarbiauti. Kreipkitės šiai adresais į tarybos narius:

D. Snarskiénė,
tel.: 8*288 89530

L. Stanaitis,
tel.: 8*229 47478.

D. SNARSKIENĖ



Viskas apie žuvius. Kartu su Rimčiu Lukša. Drukšių ekologinių tyrimų stotyje, Tilžė, 1999 10.

IJGtM-ječių ISPŪDŽIAI

Jau antrą rudenį Ignalinos jaunujų gamtotyrininkų mokyklos moksleiviai rinkosi į 3-iajų sesijų Palūšėje. Ankstų atostogų ryta dešimt jaunujų gamtotyrininkų, vadovaujamų D. Snarskiénė bei L. Stanaičio, nepabūgusios darganos, šalčio ir lietaus, apsiginklavusios užrašu knygeliams, rašikliais ir skėčiais, šтурmavo ANP informacijos centrą.

Merginoms, ištrošku sioms žinių, pirmoji apie ANP augalus paskaita dėstė botanikė A. Survilaitė. Dideilių ispūdžių paliko gausūs retū augalų herbarai, kurie taip sudomino jaunasių gamto-

tyrininkes, jog jas teko skubinti į vėliavos pakėlimo ceremoniją.

Danguje suplevėsavus Žemės vėliavai, IJGtM moksleives pasveikino ANP direktorius A. Panavas ir mokslo skyriaus viršininkę I. Čeponiénę. Tiesa, mokyklos mokiniai tarpe buvo pasigesta vaikinų. Kadangi lapkričio 2-oji – Vėlinės, gamtotyrininkės kartu su nacionalinio parko darbuotojais aplankė senasias Palūšės bei Drūtūnų kapines ir uždegė žvakutes.

Sužvarbusios merginos skubiai sušoko į autobusuuką ir vingiuotais, pažiugu-



Ekologinis žygis. ANP, 2000 11.

siais miško keiliukais pajudėjo link Danilevičių sodybos Miškininkėse. Šeimininkai keliauninkus sutiko be galio šiltai ir svestingai: jos išgirdo pasakojimą apie sodybos iškrimą, šeimininko keliones, pamatė čia auginančius elnius, apžiūrėjo ir... apčiupinėjo į oispūdingą ekspoziciją. Merginos liko sužavėtos vyr. ekologo B. Šablevičiaus paskaita apie vabzdžius. Jis parodė įspūdingą vabzdžių kolekciją. Gamtotyrininkės pačios pasiryo vasarą auginti drugius bei tyrinėti boružes. Įdomių paskaitų maratoną baigė

dildomus įspūdžius.

Vakare merginos įsikūrė ANP poilsinėje Vaišniūnuose. Čia jų laukė du išbadėję katinai bei baugis naktis pernelyg dideliami ir tuščiamė name. Prieš miegą, gerdamos karštą arbata, jos pristatė savo namų darbus ir aptarė tolimesnius savo veiklos planus.

Lapkričio 3-oji buvo įtempto klausymo diena. Tą dieną vyko paskaitos. Gamtotyrininkės išklausė archeologo V. Semeno pasakojimą, pamatė pilkapio skerspjūvio maketą. Merginos liko sužavėtos vyr. ekologo B. Šablevičiaus paskaita apie vabzdžius. Jis parodė įspūdingą vabzdžių kolekciją. Gamtotyrininkės pačios pasiryo vasarą auginti drugius bei tyrinėti boružes. Įdomių paskaitų maratoną baigė

ekologo A. Čeponio pasakojimas apie šiksnosparnius.

Ankstų sekančios dienos ryta, t.y. 5^{as} val., merginos patraukė link Trainiškio. Čia jos apžiūrėjo restauruotą Trainiškio ažuola, o vėliau aplankė unikalų Pabaluošės kadagyną bei Šuminų kaimą. Tuo ši rudens sesija ir baigėsi. Ji paliko neišdildomų įspūdžių, pagilino merginų žinias. Taigi, jos turiningai praleido rudens atostogas. Gamtotyrininkės tikisi, jog ir pavasarį vyksianti sesija bus tokia pat įdomi, taip pat viliasi, jog ateityje prie jų šaunios kompanijos prisijungs toks pat šaunus vaikinų būrys.

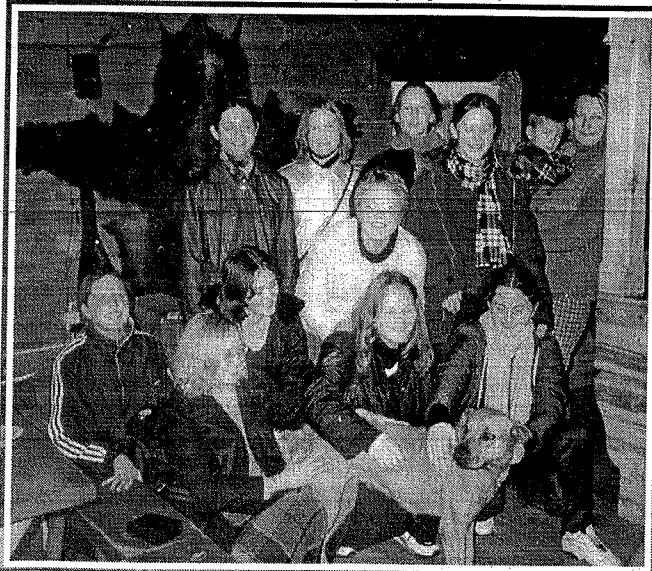
IJGtM moksleivės

Tereza ŠUŠKO

Eglė KACEVIČIŪTĖ

Kristina JANONYTĖ

Svetingoje Birutės ir Valdo Danilevičių sodyboje. ANP, 2000 11.



Tęsiame moksleivių, dalyvavusių kampanijoje "Valstybinių parkų institucijų išvystymo projektas" įspūdžius.

4B KLASĖ

Darius PEČIULEVIČIUS

PUŠIS

Prieš ketverius metus
Sodinau aš puši.

Iškasiau duobutę,
Imečiau sėklutę,
O po to palaisčiau
Šaltu vandenėliu.

Po metelių dar kelių
Ji išaugo lig dausų.

Kai išaugo taip aukštai
Aš ją nubaudžiau griežtai.

Tas griežtumas, tas naivumas
Sažinė sugraužė.



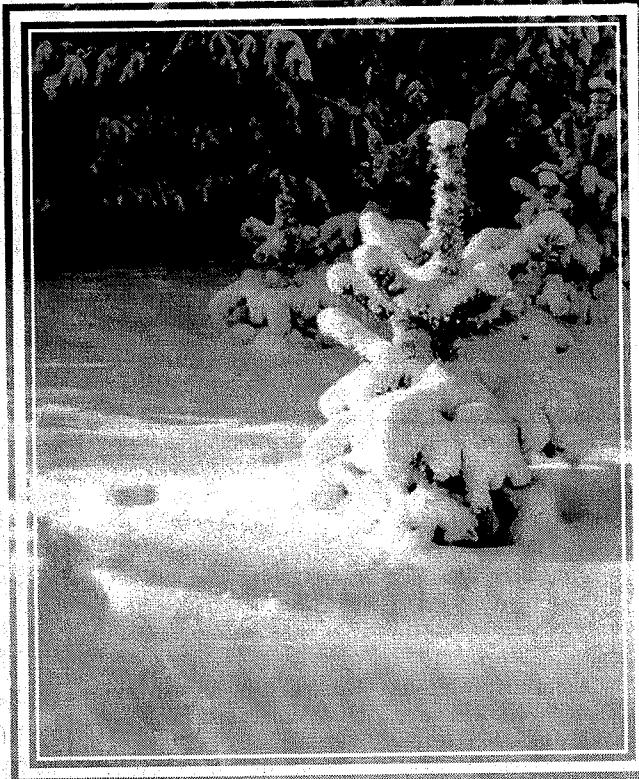
4B KLASĖ

K. CICENAITĖ
V. DRONIŠINĘC
V. UMBRASAITĖ**PUŠELĖ**

Pasėjom mes pušelę,
Pasėjom dar nesenai.
Tai buvo mažas mažas daigelis,
Kaip ir mes patys vaikai.

Globojom pušelės vaika,
Kasdien lankém ji.
Ir padedant saulei ir lietui,
Auginom daigeli ši.

Ir išaugo pušelė
Graži ir žalia.
Lingavo šakelėm
Švelniai vaikams ošdama.

VOLUNGE

4B KLASĖ
Neringa BARKAUSKAITĖ
Justina LUKŠYTĖ

PASĒJOM PUŠELĘ

Pasėjom pušelę
Ant aukšto kalnelio.
Kur žydi žibutės
Ir čiulba paukšteliai.

Ji augo kaip qžuolas
Tvirta ir stipri.
Ji buvo dukrelė
Didžiuju pušu.

Mažos tos pušelės širdelėj
Gyveno skambus vyturys.
Giedojo kiekvieną rytelį
Gražiausias pasaulio giesmes.

PUŠYNĖLIS

Tos girelės gražumėlis!
Toj girelėj pušynėlis!

Pušynėlis visas žalias,
Čiulba ulba ten paukšteliis.

Ten beržiukas sau linguoja,
Ten pušytė sau žaliuoja.

Ta pušytė mūs sodinta,
Mūs pušelė užauginta.

8A "PELKYNU MIS"**ODĖ PELKINUKEI**

Pelkėje giliai nuo seno
Pelkinukė sau gyveno.
Iš visų gražiausia buvo,
Ne viens bernas ten pražuvo.

Gražios akys josios šviečia
Ir visus užsukti kviečia.
I svečius pas ją užėjom
Ir iš dūšios pakalbėjom.

Apie paslaptį didžiausią,
Kad pasaulyji gražiausia.
Išnešėm mes ją į šviesą
Kad atskleistų visą tiesą.

Savo grožį kad atvertu,
Neužskleštų širdies vartų.
Mieste jai labai patiko,
Čia ilgam ji pasiliko.

Ji išbandė savo laimę,
Pelkėje paliko baimę.
I konkursą drąsiai žengia
Ir kliūčiu visų išvengia.

Zino savo grožio vertę,
Dėl nelaimių ji neverkia.
Jei gražiai su ja bendrausim,
Mes draugystę gerą gausim!

VOLUNGE



5B KLASĖ PASAKOJA

AŠ – PUŠIS

Aš esu pušis. Liekna tie si pušis. Tik prisiminimai.

Prisimenu, kaip aš išdygau. Šalia stovėjo plačiašakė eglė. Su manimi ji buvo draugiška. Pasakojo apie savo seses ir brolius, kuriuos jau, deja, seniai medkirčiai nukrito.

Prisimenu tą pirmą sau- lės spindulėlį, kuri išvydavo vos išdygusi. Iš pradžių išsigandau jo, bet paskui pajtai jo šilumą, kuri liejos mano plonose šakose.

Tik staiga tą šilumą, užstojo kažoks milžiniškas medis. Senoji eglė buvo pasakojusi man apie plačiašakę ažuolą, kuris draugiškas tik su plačiašakiais, aukštais medžiais. O tokią kaip aš, medeliu, jis tikriausiai nepastebėtų. Bet štai jis stovi prieš mane ir žiūri į mano plonas šakeles. Jis taré: "Malojti pušie, aš tikiu, kad tu tapsi didele ir stipria pušimi!" Bet visą linksmumą sugadino čia prie senolės eglės stovintis baravykas, kuris buvo be galio godus. Štai ga jis savo silpnu, bet išdidžiu balsu taré: "Išmintingasis ažuole, negi jūs manote, kad ši liekna pušelė taps išdidžia pušimi?"

Ažuolas tylėjo, bet matėsi, kad jis buvo rimtai susi- mastes. Visi giros medžiai žinojo, jog neviliai trukdyti susimąsciusio valdovo. Baravykas nulenkė savo kepurę. Jis suprato, kad ažuolas kalba tiesa. Ir aš tuo tikėjau.

Dabar aš esu didi, aukšta, stipri pušis. Ir gera man prisiminti savo vaikystę, nuostabu ažuolo pranešimą.

KADAGYS

Prieš daugel metų augo gražus krūmas su gražiais žaliais lapukais. Jis visiems labai patiko. Krūmas buvo labai draugiškas su kitais medžiais.

Bet vieną dieną atsirado

labai blogas ir piktas berniukas. Jis priėjo prie krūmo ir nudraskė jo lapelius. Po to krūmas labai supyko ir pasidarė piktas. Jo gražūs lapeliai pamažu virto spylgiais. Nuo tos dienos jis pavadintas kadagio vardu.

5A KLASĖ PASAKOJA

MEDŽIŲ KARALYSTĖ

Toli toli buvo graži ir didelė karalystė. Per ją ėjo takas ir abiejose jo pusėse gyveno daug karalystės gyventojų. Pačioje tako pradžioje gyveno du broliai – Juodalksnis ir Šermukšnis kurie globojo savo mažą sesę laukinę Kriausę. Šalia jos gyveno gražioji Ieva, kuri turėjo piktą vyra – Kadagi. Netoli stovėjo mažas namelis, kuriame gyveno labai gera senelė, vardu Liepa. Ji turėjo daug bičių, kurios nesė skanų medų. Šalia stovėjo kepykla, kurioje visada kvepėdavo bandelėmis. Ten gyveno storas kepėjas – Uosis. Prie kepyklos gyveno du dvynukai – Gluosnis ir Blindė. Jiems labai patikdavo, kai Barbarisas atnešdavo jiems saldžių vaisių. Jis gamindavo labai skanius saldainius. Na, o Jazminas turėjo labai mėgstančią puošti žmoną – Erškėtrę. Pušis ir Beržas turėjo labai gerą dukturą Sedulą, kuri labai mylėjo šios karalystės karaliaus sūnų Vikmedį. Šunobelė buvo labai pikta burtininkė. Ji turėjo du sūnus – jaunelį Apynį ir vyresnijį Klevą. Šalia jų gyveno daktaras Šaltalankis, kuris turėjo pusbroli Šaltekšnį. Višus galingiausias čia buvo Karalius Ažuolas. Jis turėjo labai drąsus sūnų Vikmedį. Šunobelė savo burtais sužeidė Vikmedį. Karalius nuspindė atsikerštyti ir sudenginti Šunobelę kaip raganą. Bet bedegdama Šunobelė prakeikė visą karalystę ir jie visi virto medžiais. Dar ir dabar prakeiksmas tebeveikia.

Keletas mokiniai nepagailėjo savo laisvalaikio ir kartu su

5D KLASĖS ĮSPŪDŽIAI

Pirmą kartą važiuoju į Aukštaitijos nacionalinį parką. Na, bent jau į tą vietą, kur statysime stendus.

Gidė pasakoja, ką reikės daryti. Aš nieko nesupratau. Ji aiškinė apie medžius. Gaila, jog neturėjau kur rašyti, todėl su Daiva prisijungėme prie Simonos.

Kai atvažiavome, visi išsiskirstėme. Buvo antradienis. Pirmadienį darėme stendus. Aš, Sima, Daiva, Daimantas rašėme informaciją apie klevą. Aš ir Daiva ilgai ieškojome informacijos apie

klevą. Aš sukūrėme pasaką apie klevą, bet vadovė pasakė, kad ta pasaka tinkā drebulei. Todėl teko ją atduoti Džordanai.

Aš, Simona ir Daiva ant kartono lapų nupiešėme klevą lapą. Jame užrašėme informaciją. Aplink teko spalvinti. Sugadinome markierius. Bet klevo lapai atrodė puikiai. Maniau, jog sugebėsime užrašyti tik vieną lapą, bet Simonos dėka užrašėme abu.

Mes praleidome daug pamokų. Man tai nepatiko. Pagaliau atvažiavome į mišką. Mes statėme stendus. Mums

nepavyko pritvirtinti "klevo", todėl stendą atrėmėme į medį. Labai ilgai laukėme komisijos. Kai pagaliau ji atvažiavo, mes pasakojome. Mus, vaikus, filmavo, bet aš nė kiek nesijaudinai. Tik kai papasakoju apie klevą, ir po manęs pasakojo Daiva, man į nosį įlindo musė.

Bet mes dirbome ne veltui: mums buvo ir yra galimybė laimeti, bet aš jaučiau, jog pralaimėsime.

Grįzome į mokyklą, visi išsiskirstė. Šis konkursas man labai patiko. Tik belieka tikėtis rezultatų...



PROJEKTO "SKULPTŪRA" APRAŠYMAS

Visoje mokykloje nu-skambėjo rengiamo skulptūrų konkurso garsai. Deja, šie garsai ilgokai nepatraukė mūsų klasės dėmesio: visi tik raukė nosis ir nieko rimto negalvojo. Laikas skriete skrieto, o mes vis delsēme ir atidėliojome kitam kartui. Bet klasėje atsirado mokiniai, kurie išgirdo šio konkurso garsus. Susitarėme sa-vaitgalį palaidžioti atbundančios gamtos labirinte ir paieškoti gamtos turtų. Keletas mokiniai nepagailėjo savo laisvalaikio ir kartu su

klasės aukletėja leidosi į mišką karaliją bei ieškojo gamtos sukurtų grožybių. Paklaidžoję trejetą sekundienio valandą aplink Ilgio ežerą, visas gėrybes sutempėme į miesto parką, kur mūsų laukė draugai.

Projekto pradžia nebuvó lengva. Gal dėl nuovargio, o gal dėl kitokių priežasčių, niekaip negalėjome "pagimdyti" idėjos. Tad nuspindėme viską apmastyti ir imtis darbo kitą dieną. Na, o pirmodienį visi buvome kupini idėjų ir įdomių minčių. Savo projektą sumanėme pavadinti "Medžiotojas, jo sugauti laimikai ir šuo". Keletas vyrukų pirmadienio

popietę triūsė prie surinktų egzempliorių. Darbo idėjo ištisė nemažai, tačiau kompozicijos iki galio nepavyko atlkti, nes užklupo nenaudėlis lietus. Projektau nuspindėme palikti kitai die-nai, bet kažkokia pikta ran-ką pasisavino mūsų didžių medžiotojų ir jo šunį. Bandėme ieškoti šių brangių gamtos grožybių, tačiau "Šaukštai buvo po pietų". Nesuradę savo turto, nenu-kabinome nosies ir apdailinę medžiotojo laimikį, sukūrėme puikią skulptūrą. Ją-pateikėme žuri komisijai, o patys gavome puikią gyvenimo pamoką.

Paruošė 8e klasės mokiniai

KRYASIOLYRA

Lietuvybės puoseletoju šeimos šakos

Praeitame numeryje

Rita Ramanauskienė pasakojo Jums apie Palūšės kaimo metraštininkę – šviesuolę G. Kisielytę. Šiam numeryje norime pateikti kiek strumprintą Rita sukauptą informaciją apie visą šią šviesią šeimą.

Aleksandro ir Marijonos Kisielių vaikų meilės Lietuvai fenomenas turbūt paaikiatinas tuo, kad žinių savivietos troškimą bei norą skleisti jas aplinkiniams atsinešė išprotėvių ir tėvų. Kisielių prosenelis buvo lietuvis bajoras, dalyvavęs 1863 m. sukiliame, platinęs lietuvišką spaudą, gyvenęs Palūšėje (dabar gyvena K. Ravanovič). Vienas iš jo sūnų Aleksandras vedė Marijoną Bilkytę – buvusio baudžiauninko, vienintelio tame kai-me jau turėjusio obelis, dukrą. Ji vestuvių proga pasogos gavo degutui varyti skirtą duobę. Vėliau duobę buvo užkasta ir jos vietoj pastatyta namas. Šiame name ir dabar gyvena šiu žinių pateikėja G. Kisielytė – vienintelė gyva iš septynių vaikų. Vyriausioji Antanina Kisielytė-Verkeliénė-Matulionienė (1895-1977), Emilia Kisielytė (I pasaulinio karo metu dingusi be žinios Paterburge 1897-?), Jadvyga Kisielytė-Burénienė (1901-1980), Liudvikas Kisielius (1904-1996), Aleksandra Kisielytė-Duksienė (1908-1943), Pranas Kisielius (1913-1940). Genovaitė pamenė, kaip "Aušros vartų" mergaičių bendrabučio vedėja E. Vileišienė 1922 m. važinėjo po Vilniaus kraštą ir rinko moksleivius mokytis Vilniaus Vytauto Didžiojo gimnazijoje. Palūšės gyventojai piktinosi, kad vaikai bus "prijučė". Kisieliai užraše 4 vaikus, o visas kaimas juokėsi – "Ne tik kiaules ganys Kisieliaus vaikai, bet ir mokės jas skaičiuoti". O motina kartodavo "Nieko, vaikai, išsimokysit, žmonėmis tapsite". Ji buvo teisi. Visi šeši vaikai "tapo žmönėmis" – šviesuoliais, atsidavusiais kovotojais už lietuvybę Vilniaus krašte. Plačiau apie pateikėjos G. Ki-

sielytės seseris ir brolius.

Seserys Antanina, Emilia, Jadvyga, Aleksandra buvo puikios siuvėjos, siuvinėtojos. Visos buvo nors kiek mokyklą lankiusios. Šis amatas leido bendraudinti su daugybe žmonių – vienų vaikus mokė siūti, pas kitus siuvo. Taip bendraudamos jos galėjo skleisti ir lietuvybės idėjas, nesukeldamos policijos įtarimų. Profesinius išgūdžius lavinti labai padėjo vyresnioji sesuo Antanina 1927 m. apsigyvenusi Vilniuje ir tapusi lietuvių amatų mokyklos vedėja. Lietuvybės idėjas seserų mąstyme palaikė ir skatinė jų vyrai. Antanina ištekėjo už knygnešio nuo Pasvalio sunaus, o Jadvyga už labai spalvingos ir išdomios asmenybės – Antano Bureno, lenkinimo akcijos metu tapusio "Ryto" skaityklės vedėju ir slaptu mokytoju Palūšėje. Vyresnioji sesuo Antanina daug dėmesios skyrė ir sesers Aleksandros lavinimui. Atskivietė ją į Vilnių, kur ši baigė Lietuvių labdarybės draugijos amatų mokyklos siuvinimo skyrių ir tos pačios

draugijos organizuotus bendro lavinimo ir visuomenės mokslo kursus ir igijo teisę dirbtį bibliotekose, skaityklose, vaikų darželiuose-prie-glaudose. Iki pat 1939 m. ji buvo stebima policijos, jos veikla nuolat kėlė grėsmę gyvybei. Išdomiai nugyveno gyvenimą ir broliai Kisieliai. Liudvikas baigė rusiškos mokyklos Palūšėje 4 skyrius. Ta mokykla veikė darbartinės autobusų stotelės vietoje (nugriauta 20 a. pirmame dešimtmetyje). Tėvai mokė sūnų įvairiausią amatų, bet tai buvo išradimas vaikas, nenuorama. Pasidare mandolina, susitaikė smuiką. Bene išdomiausia, kad buvo pasidares "léktuvą" iš balanų, nusipynę krepši ir nuėjo į Meironių kalvą skristi. "Léktuvą" užsikėlė ant pušelės, sesers Genutės papraše jį stumti. Pats vantomis plakė, kad pakiltų vėjas. Skrydis baigėsi kritimu iš pušelės. Kitą kartą Liudvikas sugalvojo, jog skristi reikia į viršų, o ne žemyn. Eksperimentą pakartojo su draugu Vladu Kurpe. Kitos jo svajones – per

Lūšių ežerą pastatyti tiltą bei stiklo fabriką, nes Meironių kalvos smėlis labai geras. Vienas iš išdomiausių Liudviko užsiėmimų buvo kartu su Aleksandra žydų šunims ant uodegų rišti spalvotus kaspinėlius. Jaunatviški ieškojimai neužgožė Liudviko švietėjiškos dviasios. Padirbėjęs Vilniuje jis tapo 1933 m. isteigto Lietuvų katalikų amatininkų ir darbininkų draugijos pirmosios valdybos pirmininku. Draugijos tikslas – suburti lietuvius amatininkus, organizuoti jų mokymą, ugdyti tautinį sąmoningumą. Jau pokario metais dirbo pedagoginiame institute dirbtuviu vedėjų, mokė studentus metalo apdirbimo disciplinos. Labai trumpas, intensyvus ir traigiškas jaunelio brolio Prano gyvenimas. Pradžios moksłalą igijo Palūšėje, po to baignė Vilniaus Vytauto Didžiojo gimnazijos 6 klases. Matydamas, kad lietuvių tautiniam judėjimui remti trūksta jėgų, pradėjo dirbtį Lydos apskriti "Ryto" švietimo draugijos skaityklos vedėjų ir drauge slaptai mokė lie-tuviškai. Lenkų policija už šią veiklą pradėjo tamptyti po kalėjimus, kol galų gale atėjo laikas tarnauti lenkų kariuomenėje. Ten Pranas tėsė savo darbus – platino lietuviškus laikraščius "Kari", "Trimita", "Mūsų Vilniu". Už tai išsiūnčiamas į drausmės dalinį, nors buvo nuolat sekamas, veiklos nenutraukė ir net užsitarnavo Kalėdų atostogų. Jo veikla kėlė grėsmę ir namiškiams, todėl pasiryžo palikti tėviškę ir 1936 m. kūčių vakarą ties Linkmenimis perėjo demarkacijos liniją. Po asmenybės patikrinimo dirbo bibliotekos vedėjų Stakliškėse, o 1938 m. gegužės 1 d. stojo savanoriu į karą tarnybą Lietuvos kariuomenėje. 1939 m. kovo mėn. pradžioje pasisuko nesveikas, bet nesileido įkalbamas atsigulti. Mirė tų metų balandžio 11 d. Iškilmungose laidotuvėse joga gedėjo visa divizijos būstinių ryšių kuopa, daug aukštų asmenų. Palaidotas Kau-

Pagal R. Ramanauskienės pateiktą informaciją paruošė D. Savickaitė



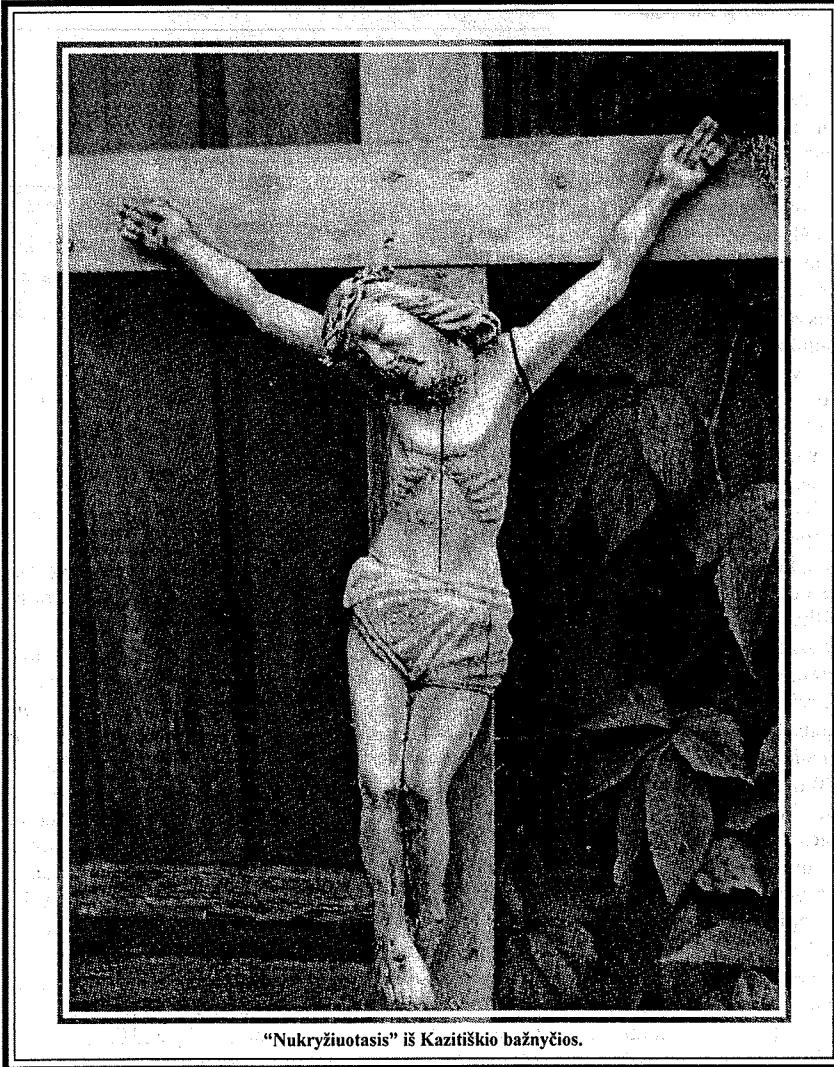
Fot. A. SURGAILIS

LAUKSTENIŲ DAINIUS IR PATRIOTAS

2000 m. rugėjo 24 d. gausiai susirinkę Kazitiškio seniūnijos Laukstenių, Užsienio ir kitų aplinkinių kaimų gyventojai turinėgai paminėjo iš užmaršties prikelto savo kraštiečio, Vilnijos krašto dainius Juozo Klimo atminimą.

Atminties popietė prasidėjo Kazitiškio bažnyčioje, o po šv. Mišių, kurias aukojo kunigas Jonas Kardelis J. Klimo garbei, jos dalyviai persikėlė prie poetų tėvų namo Laukstenių kaime, kur nuo šiol kabės tautodailininkų Editos ir Kosto Danilevičių meniškai iš medžio išdrožta memorialinė lenta, visiems primenant, kad šiam name 1904 metais gimė Nepriklausomos Lietuvos patriotas, lietuviybės puoseletėjas, už ką buvo žiauriai nužudytas pačiame kūrybos brandume ir jėgų sužydėjime.

Juozas Klimas Lietuvos Nepriklausomybė sutiko jau būdamas keturiolikmetis jaunuolis. Tada gimtasis kaimas išgyveno sunkius išbandymus. Čia šeimininkavo tai Raudonosios, tai lenkų karuumenių daliniai. Kurį laiką buvo pasirodė ir Lietuvos savanoriai. Nuo 1920-ųjų metų galutinai ištvirtino lenkai, o gretimame Užsienio kaimė buvo Lietuvos pasieniečiai. Ankstį netekės tėvų, Juozas dirbo nedideliaiame jų ūkelyje. Laisvo laiko metu vaikinas nesiskyrė su lietuviška spauda, aktyviai dalyvavo įvairių jaunimo vienuomeninių organizacijų veikloje, buvo nuolatinis žurnalo "Jaunimo draugas" skaitytojas. Žavėdamasis jam išspausdintais eileraščiais, pats pradėjo kurti. Nors jo pirmoji kūryba buvo gana primityvi, bet joje stengėsi išaukštinti gimtojo kaimo grožį ir savo jausmus. Okupantai greitai pastebėjo jaunuolio aktyvumą, todėl



"Nukryžiuotasis" iš Kazitiškio bažnyčios.

pastarasis ne kartą buvo areštuotas ir kankinamas. Lenkų golgotas praėjės Petras Česnulis 1973 metais Kanadoje išleistoje atsiminių knygelėje "Nužmogintieji" užsimena, kad likimas lémė jam nueiti kankinio keilius kartu su keliais mūsų kraštiečiais, tarp kurių buvo ir Juozas Klimas. Jie kartu kalėjo Lukiškių, šv. Kryžiaus, Gardino, Kielcų ir kituose lenkų kalėjimuose. 1939 metų pabaigoje, žlugus Lenkijai, iš Kovelio kalėjimo buvo paleisti. Iš čia per Pinską, Lydą ir Vilnių J. Klimas pasiekė gimtinę. Kiek atgaves jėgas, išdarbiuno J. Gruslio plytinėje.

Išlaisvinus Vilniaus kraštą, Juozas, kaip Lietuvos patriotas, buvo išsiųstas į Lavoriškes netoli Vilniaus. Dirbo parduotuvėje ir pašte. Patriotui ir čia nebuvo lengva, nes šeimininkavo lenkų Armija Krajoba, kuri stengėsi pakirsti lietuvišką administraciją. Buvo persekiojami ir žudomi čia atvykę dirbtų mokytojai, policininkai, girininkai ir net kunitai. Nuo jų rankų 1944 metų balandyje žuvo ir J. Klimas. Jo palaiakai užkasti Lavoriškių gирioje. Iki šiol niekas nesirūpinia, kad būtų išaiškinta tikra šio Lietuvos patrioto nužudymo vieta ir deramai pagerbtas jo atmi-

nimas. Iš dalies šią skriaudą nusprendė palengvinti mūsų krašte gerai pažystamas ir nusipelnęs miškininkas, Ažvinčių klubo iškūrėjas Rimantas Klimas. Jo dėka buvo surastas tolimo giminaičio eileraščių sasiuvinis. Prieš porą metų R. Klimas savo jėgomis išleido "Vorutos" leidykloje Juozo Klimo kūrybą. "Pasižadėjimo" knygelės pratarmėje leidėjas teigia, kad šie eileraščiai nėra įmantrūs, bet okupacijos metais tai buvo švenčiausias ginklas kovoje už tautos išlikimą.

Rimantas Klimas ne tik sugebėjo išgelbėti žuvusio kūrybą, bet jis surado ne-

maža rėmėjų, kad būtų pagaminta memorialinė lenta ir surengta ilgai laukta atminties popietė, į kurią buvo pakviesta daug garbių svečių.

Pradėdamas literatūrinę popietę prie kaimo ir viso krašto dainiaus gimtojo namo Rimantas Klimas pažymėjo, kad tas žmogus vertas didesnės pagarbos, bet kažkodėl buvo pamirštas. Net nežinomas jo kapas. Tačiau Laukstenių kaimo pagyvenę žmonės Juozą pukiai prisimena. Tai aikaizdžiai patvirtino ir popietės metu kalbėję žmonės. Bronius Klimas, atvykęs ta proga net iš Marijampolės, pasakojo, kaip Laukstenių ir Užsienio kaimų žmonės su įdomumu klausydavosi Juozo Klimo skaitomą eileraščių. Tik jų dalis buvo surašyta sasiuvinyje, o likusieji, matyt, yra dingę.

Švedriškės bažnyčios vargonininkas Antanas Šimkūnas, pramintas šio krašto kompozitoriumi, kalbėjo, kad jis iki širdies gelmių sujaudino Juozą Klimo eilės, todėl pagal jas sukūrė muziką. Kazitiškio bažnyčios, taip pat vietos kaimo seklyčios jungtinis choras, vadovaujamas Danutės Klimaitės, kaip tik ir atliko dvi A. Šimkūno sukurtas dainas. Su įdomumu susirinkusieji klausėsi ir aktoriaus Vytauto Dumšaičio skaitomą J. Klimo eileraščių.

Dideles pagarbos verto žmogaus atminties popietė tėsesi iki pat sutemų kaimyniniame Užsienio kaimė, Elzės Šimkūnienės sodybos kluone, kur iengtas pirmas Lietuvos kaimo atminties muziejus. Jo iškūrėjas šio kluono raktus įteikė seklyčios vadovei D. Klimaitėi. O tądien čia dainavo Etninės kultūros centro folkloro ansamblis "Čiulbutė" ir vaidino klojimo teatras.

M. KRAPAUŠKAS

VERIA ŽINOTI AMŽINASIS VARIKLIS



fot. B. ŠABLEVIČIUS

Kiekvienam medžiui – savas amžius. Vieni jি skaičiuoja dešimtmečiais, kiti šimtais, o retais atvejais net tūkstančiais metų. Kiekvieno medžio šaknys skverbiai į dirvą ir patikimai joje ištvirtina, o šakų vainikas stiebiasi į saulę ir geria jos energiją. Kodėl taip? Tai medžio "valgyklos". Iš dirvos medis gauna vandenį. Pvz. vienas suaugęs beržas per dieną susiurbia ir išgarina 75, liepa 200 l, 1 ha šimtamečio ažuolyne net 1200 l vandens.

Vandenį iš dirvos siurbia šaknys. Kaip bebūtu keista ne visos jos atlieka tokias funkcijas. Dalis jų sumedējusios ir lyg videntiekio vamzdžiai sugerėt vandenį siunčia į medžio kamieną, padeda jam ištvirtinti dirvoje. Vandenį "siurbia" tik pačios mažiausios – vos puse milometrio skersmens šaknelės.

Visų mūsų supratimas apie šaknų sistemą labai supaprastintas: apie jas dažniausiai sprendžiame tik iš to, ką pamatome išrovę augalą. Pabandykite kada nors nuplauti vazone auginto augalo šaknis! Išsivaizduokit, – mokslininkai suskaičiavo, kad vienon linijon sudėjus rugio šaknis jų ilgis net 650 km. Dviejų metų obelis turi net 45 tūkstančius šaknų ir šaknelių!

Visa augalo gyvybinė veikla (vandens ir mineralinių medžiagų siurbimas) susieta su intensyviu jo "kvėpavimu". Šaknims būtina pastoviai gauti deguonies. Todėl ir sakome, kad kai kuriems augalamams ir giraitėms labai pavojingi neišprusė lankytociojai. Vaikščiodami jie suplūkia dirvą apie medžius, šaknys nebegauja deguonies ir pradeda "dusti", sutrinka vandens tiekimas į viršutines šakas, augalas pradeda džiuti.

Kartu su vandeniu iš dirvos gaunamos ir mineralinės medžiagos – azotas, kalis, fosforas ir kt. Labai skiriasi miške ir laukose augančių medžių mityba. Kruopščiai surenkamas derlius laukuoje, reiškia tik tai, kad išvežamos trašos. Miške derlius (mediena) kertama kas 50–100 metų, todėl nukritę lapai, žiedai, žievė, įvairios žolės suformuoja ypatingą viršutinių dirvos sluoksnių – paklotę. Šiame sluoksnyje yra apie 75% visų maisto medžiagų, kurias medis buvo paėmęs iš dirvos. Medamas lapus, spyglius, žievę ir gražindamas dirvai tai, ką buvo iš jos paėmęs, medis pats save maitina, ir laisvai auga be papildomo trėšimo. Medžio šaknys mineralines medžiagas gali "pasiimti" tik iš perpervusių šiu

krituolių. Pagrindinį "pūdytojo" vaidmenį atlieka grybai. Tokia "sutrešusi" miško paklotė – gero miško augimo garantas.

Beveik pusę kiekvieno medžio sudaro anglies junginiai. Iš kur jis? Iki XVII a. pradžios buvo galvojama, kad medis maitinasi "žemės sultimis". Pirmasis tuo suabejojo olandų mokslininkas Van-Gelmontas. Jis bandė auginti 2,25 kg ievos šakele statinėje, pripildytoje 80 kg žemės. Po penkių metų ievos medelis svėrė 66 kg, o žemės masė sumažėjo vos 56 gr. Tai įrodė, kad augalai minta ne vien žemės dovanomis.

1771 m. anglų mokslininkas D. Pristlis atliko bandymą su pele ir žalio augalo šakele: pelė patupdyta į gaubtą be augalo po kurio laiko žūdavo, o po gaubtu padėjus žalią mėtos šakele pelė likdavo gyva. D. Pristlis nuspredė, kad žalieji augalai "pataiso" orą. Vėliau tuo pradėta abejojti, nes

kitiems mokslininkams nepasisekė įrodyti, kuo oras tinka kvėpavimui ir degimui. Šiuos prieštaravimus "sutvarkė" J. Ingenguras 1774 m. Jis įrodė, kad augalai valo orą, bet tik šviezo.

Vėliau buvo įrodyta, kad žali augalai valydamis orą sugeria anglies dvieginį, kad sugeriamas šio produkto kiekis tolygus išskiriamam deguonui. Šis procesas buvo pavadintas fotosintese.

Tai labai ilgas ir sudėtingas procesas, paaiškinantis gyvybės esmę. Štai susidaran vienai cukraus molekulei užskikonservuoja 674 saulės energijos kalorijos, kurias "sugavo" žaliasis lapas. Vien sausumos augalai fotosintezės procese per metus sukuria 400 milijardų tonų organinių medžiagų su energetiniu "užtaisu". Toki kiekį energijos gali sukurti tik 200 tūkst. hidroelektrinių, kurių galingumas 10 milijardų kilovatvalandžių per metus.

Visos iškasenos – anglis, durpės, nafta – viso labo užkonservuota saulės energija susidariusi prieš tūkstantmečius augusiųose augaluose fotosintezės metu. Net ir kasdienis maistas mums jėgu teikia tik todėl, kad tai – saulės spinduliu konservai.

Fotosintezės metu susidarę angliavandenai (cukrus) turi iš lapų nukeliauti į jų vartojimo vietas visame medyje. Daugiausia jų reikia šaknims. O tai reiškia, kad nukeliauja po kelias dešimtis metrų. O keliauja jie ne kamienu, o žieve. Tuo iš-

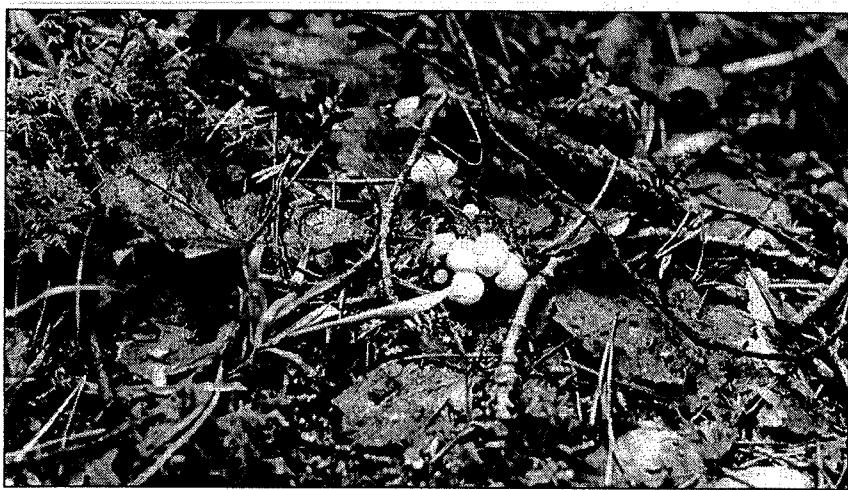
tikinti padės paprasčiausias stebėjimas. Jei rasite medį, kurio žievę aplink visą jo kamieną nuskusta, po neilgo laiko pastebėsite, kad jis žūsta. Ir tai vien todėl, kad šaknys nebegauja angliavandeniu ir nebenturi energijos siurbti mineralines medžiagas iš dirvos.

Angliavandenai reikalingi įvairiausiems medžio gyvybiniams procesams. Labai svarbu, kad medis sugebajuos "pasidėti" atsargai ir panaudoti esant reikalui. Antroje vasaros pusėje dalis fotosintezės "produkcijos" kraunama atsargai. Jos kauptamos tik gyvose laštelių. Taip yra todėl, kad tik gyvų laštelių gali atlikti būtinus saugomos medžiagos pakėtimo procesus.

Medžio kamienė tik išorinėse metinėse rievėse yra gyvos laštelių. Skirtingų rūšių medžiuose medienos laštelių apmiršta nevienodai, todėl medienos sluosnių skaičius, kuriuose yra gyvų laštelių, būna nevienodas. Pušyje jų yra 30–40, ažuole – 9–10, ievuje 8–10, o baltojoje akacijoje tik 5–6. Manoma, kad kamieną sudaro tik 10% gyvų laštelių. Idomu ir tai, kad kuo plonesnė šakelė, tuo daugiau gyvų laštelių joje.

Ši žavi medžio savybė – kaupti atsargas – padeda mums pajusti pavasario žavesi. Tik sukauptų atsargų, gyvos laštelių vėl paverstų skystu produktu, pagalba medis pajėgus sprogdinti lapus, leisti uglius.

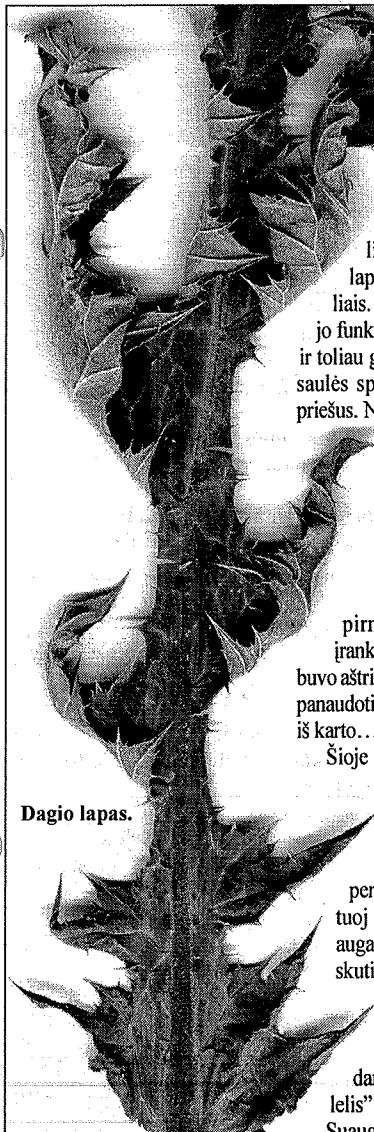
Paruoše D. Savickaitė



fot. A. ČEPONIS

TAI IDOMU GAMTOS DOVANOTI GINKLAI

Mes puikiai žinome, kad nūo prieš moka apsiginti gyvi sutvėrimai – šuo, katė, arklis... O augalai? Nei jkasti, ne pabegti jie negali. Priešai gali pulti iš visų pusiu, o jie net nepajudės... Bet augalai vis tik ginasi. Kaip? Paskaitykite.



Dagio lapas.

GINKLANEŠIAI

Skanius avietės, tiesa? Bet kiek su jom vargo! Tik truputį užsižiopsok ir jau rakštis pirste. I odą įsminga smulkutės adatėlės kuriomis padengtas visas avietės stiebas. Sraigei ir viškrai tai mirtinas pavojus, nes jų minkštai pilveliai būtų suraižyti dar nepasiekus saldaus gardumyno.

Gudobelė kariauja su stambesniais priešais. Jos spylgliai vos ne pirsto ilgumo. Šios ylos atbaido visus atrajojančius gyvūnus. Gudriai ginasi ir erškėtis. Šio augalo viršūnės arkomis linksta prie

žemės. Iš taip susiformavusiu šaknų auga nauji augalai. Visos jo šakos taip susipynusios, jog neįmanoma atskirti kur pradžia, kur pabaiga. O prieš iš visų pusiu pasitinka aštrūs spylgliai. Reikia manyt, kad šis augalas buvo karinių inžinerinių tarnybų mokytojas.

Kad igytų tokius ginklus, augalai griebesi ivairių gudrybių. Štai pavyzdžiui dago lapai ilgėjo ilgėjo kol išsitempiet, kad tapo spylgliai. Dalis raugerkšnio lapų taip pat tapo spylgliai. Lapai tiesiog pasidalijo funkcijas – vieni – paprasti ir toliau gamina maistą iš oro ir saulės spinduliu, kiti nubaido priešus. Norėdamas pasigaminti aštrius ginklus erškėtis paaukojo dalį šakelių žievės.

LAPAI-PJŪKLAI

Istorija pasakoja, kad pirmasis mūsų protėvių įrankis naudotas pjaustymui buvo aštrabriaunis titnagas. Taip panaudoti ši akmenį sugalvojo ne iš karto...

Šioje srityje augalai žmogų aplenkė daugelį milijonų metų...

Visi gerai pažista viksvą. Užtenka pirštu perbraukti jos pakraštį ir tuo pasirodo kraujas. Šių augalų lapai išties primena skutimosi peiliuko ašmenis, nors pažūrėjė pro mikroskopą pamatyse, kad jos kraštai dantyt. Štai šitas "pjūkelių" ir pjausto oda.

Suaugę gyvūnai žino nuožymų viksvos charakterį ir jos nedėda. Gal tik koks kvailas versiuvas ją pakramisnoja, bet susi-pjausto visą burnos ertmę ir šios pamokos jam užtenka ilgam.

Jr vis tik – kodėl augaliniai pjūkelieliai pjauna? Jie juk ne plieniniai! Ir beržo lapai dantyt, bet kiek besistengtum, jie – nepajau-

na. Maždaug prieš šimtą metų buvo atskleista ši paslapčis. Svarbi ne vien lapo forma. Pasirodo, kad viksas iš dirvos pasisavina daug titnago. Būtent jis suteikia lapams neįtikėtinio tvirtumo: atsparus, gerai pagalaistas pjūkle-

lis niekad neatbunka.

SAKAI

Labai geras ginklas ir medžio žievė. Kol ji sveika, kamienas ir šakos – saugios. Ją pažeidus į žaizdą patenka kenksmingų grybų sporos arba puvimo bakterijos.

Žinoma, labai blogai, kai žievė pažeista, bet tai ne visuomet augalui reiškia žūtį. Labai daug priklauso nuo jo rūšies ir sugerėjimo gintis. Spylgluočiai apsigynimui naudoja sakus. Sakų sudedamosios dalys – kanifolia ir terpentinė. Aitrus terpentinino kvapas baido besiveržiančius priešus, o lipni kanifolia žaizdą uždengia "gymduomoju tvarsčiu". Daug bėdos miškams padarо žievagrūžiai vabalai. Nuo jų gelbsti tik sakai. Vos tik vabalas "išgręžia" skylutę žievėje – sakai ją užlipdo. Kartu žūsta ir kenkėjas. Ši pačioje žievagrūžiai puikiai žino. Aštrus terpentinino kvapas juos veikia lyg raudona šviesoforo šviesa – "Važiuoti draudžiamas". Sveikus, sakings medžius jie aplenkia iš tolo. O kas gi nori rizikuoti gyvybe?

Iš kur spylgluočiuose atsiranda sakai? Kaip jie papuola į pačius? Pažvelkime į medžio vidų. Ten pamatyse plonycius vamzdelius. Jie išraižo medieną visomis kryptimis, jais ir teka sakai. O štai šie mažučiai perregimi balionėliai besiburiuoja ydantys vamzdelių šonuose gamina ši gyvybės eleksyrą – sakus. Sakai per daug tirštai, kad judėtų savaimė. Paže-

dus žievę kinta slėgimas ir sakai "šau-ną" į sužeistą vietą lyg dantų pasta iš tūbelės.

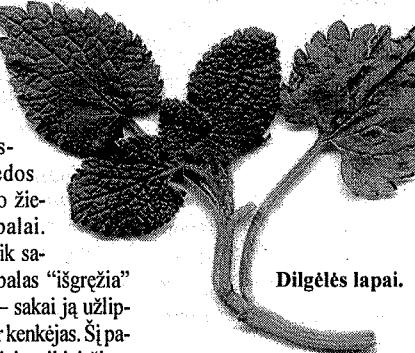
RAUGAI

Dažnai upėse randama labai senų ažuolų. Jie vandenye nesupupo! Kodėl? Kas gi gelbsti ažuolus?

Jau senovėje žmonės

stengėsi apsaugoti daiktus. To norejo ir odininkai. Kokia nauda iš batų kurie sudrėkė pradeda pūti?

Senovėje odininkai dažnai svečiuodavosi miške. Ilgi stebėjimai parodė, kad ne visi medžiai vienodai atspurūs puvimui. Drebulė dažnai iš vidaus naikina grybeliai, o štai nukirstas karklas dar ilgai nepūva. Tai pastebėjė mūsų protėviai kailius pradėjo mirkyti kartu su karklo šakomis. Iš taip paruoštos odos siuti batai nepelijo, nesirauskėjo, neskilinėjo. Šiam tikslui buvo naudojamas ir alksnis, bet ypatingai vertinamas buvo ažuolas. Ažuolo žievėje ir medienoje itin daug rauginių medžiagų stabdančių puvimų.



Dilgėlės lapai.

GYNĖJAS IR MĘGDŽIOTAI

Drėgnuoje miškuose, panašėje auga visiems gerai pažistama pikoji dilgėlė. Jos ginklas – miniatiūriniai plaukeliai, primeinantys mažus buteliukus pripildyti atraus skysčio. Šių plaukelių sieneles itin trapios – vos palietus subrya. Šio augalo niekas nemégsta, bet rimtus priešus turi tik du – dilgėlinukai ir sprungių viškrus. Pagalvokit – viso labo du priešai, ir tie nepajęgūs visiškai sunaikinti augalą! Dilgėlės tobulai apsinginklavę augalas. Matyt pavyduliaudami ir kitis augalai pradėjo ją mėgdžioti. Pažvelkite į baltažiedę notrelę (jā pravaržiuoja kurčiaja dilgėlė). Jos lapai visai kaip tikros dilgėlės, bet ji "nesikančioja", nes neturi "deginančių" plaukelių. Ši notrelė – apgavikė, ji net negiminė dilgėlei. Matyt ji taip prisitaikė tikėdamasi, kad jos – kaip ir deginančios kai-

mynės – priešai nelies. Ne vien notrelė tokia. Dilgėlės "stiliumi" pasirėdė ir dilgelapis katilėlis bei šalmutis.

GINYBINĖ LINIJA

Senaisiais laikais, kai namus užplūsdavo tarakonai, žmonės dienai ar dvem namuose pamerkdavo žydinčių ievų. Tarakonai, blakės strimagalviais bėgdavo tolynuo šio kvapo. Vėliau buvo nustatyta, kad tai iš tikro nuodas – ciano vandenilio rūgštis. Nuo naminiuoju kankėjų gelbėdavo – šeivamedžio, gailio, kiečio šluotelės. Jų aštrus kvapas "išvalydavo" trobas. Senovėje grindis šluodavo kadagio šluotomis – dažnaiusiai jei namuose sirgavo. Šios aromatinės medžiagos buvo pavadintos fitoncidais (lot. fiton – augalas, cedere – žudyti). Tai įrodo, kad medžiai, krūmų ir žolės turi nematomą, bet pavojingą ginklą. Joks gyvūnas tokio neturi. Ši savybė gelbsti augalus nuo kenkiančių bakterijų – lapai, stiebai, žiedai, sėklas, šaknys išskiria fitoncidus ir žemėje ir ore. Šis "skraojantis" ginklas kaunasi už šeimininko gyvybę. Net nepažeisti augalai naikina prieš iš toli, o sužeisti surukia apie save tikrą dujų uždangą.

Fitoncidai – pirmoji ginybinė linija. Ji atremia pirmą priešo ataką. Todėl žievė, sakams, sultims daug lengviau sekasi sudoroti priešą.

Paukščiai taip pat kreipiasi pagalbos į fitoncidus išskiriančius augalus. Bejegiai jaunikliai nemoka išsvalyti plunksnų, o jose slepiasi erkės. Kai kurie sukalizdus iš kiečių – erkės nepakenčia jų kvapo. Net didieji erelai ir mažieji žvirbliai atsineša į savo lizdus kiečių. Varnėnai savo lizdų dezinfekavimui naudoja dar ir mėtas. Jei šių augalų nėra arti – vagiai iš daržų svogūnus ir česnakus.

Paruošė D. Savickaitė

Avetės stiebelis.

ŽODYNĖLIS ATVYKSTANČIAM

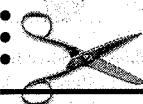
Atvykstant poilsiauti į Aukštaitijos nacionalinio parko kaimus reiktu žinoti, kad kaimuose daugelis daiktų ir reišinių turi kitus pavadinimus.

- Abičiai, Špalierai – tapetai
- Abrazdai – šventieji paveikslai
- Abrūnas – rankšluostis
- Aprimeslis – žąsliai
- Arbonas, koncesinė – reisinis autobusas
- Apsismukinti – nusiplykyti
- Apsčiodijo – apsinuodijo smalkėmis
- Ažupečkis – užkrosnis
- Atarubės – selenos
- Baroniukas – avinukas
- Boikelė – indas sviestui mušti
- Branzalietas – apyrankė
- Bratka – brolis
- Cincielius – bulvių koše
- Ceberkas – kubilas
- Čebatai – auliniai batai
- Čestuiti – vaišinti
- Čerkelė – taurelė
- Čepelnykas – įrankis keptuvei nukelti
- Čevertokas – batukai
- Dabotis – žiūrėti kažkur
- Diečkelė – statinaitė
- Didinčius – drebulyas
- Drema – blogumas, silpnumas
- Festas – šventė atlaidai
- Garniteris – kelnių kantas
- Grabenis – šukos
- Jakelė – liemenė
- Jupelė – sijonas
- Kadakės – naginės
- Karvalatas – ratelis
- Kapturėlis – kepurė

- Kašikas – krepšys
- Karunkos – nériniai
- Keturka – vyr. kelnių užsegimas
- Krėslas – kėdė
- Kūti – ką ten
- Kutra – kailiniai
- Kvaraba – liga
- Kuperkas – skrynia
- Kuokinė – vakarėlis, šokiai
- Kvartukas – prijuostė
- Kvietkuotas – gélėtas
- Kvotai – puodkėlė
- Lažė – lova
- Let ne let – vos ne vos
- Liekvarstvta – vaistai
- Zagarkelis – laikrodis
- Zakuješius – rankinukas
- Žiuponas – puspalitis
- Žiburiukai – prakuros
- Linciūgas – grandinė
- Lobas – slėnis, pakalnė
- Medziolai – medpadžiai
- Marinarka – vyr. švarkas
- Mėkynos – pelai
- Nartos – slidės
- Navelaška – užvalkalas
- Nasylai – naščiai
- Nekantantas – nepatenkintas
- Nedėlia – sekmadienis
- Panosinė – nosinė
- Panuovalis – kriausis, skardis
- Pavoras – samtis
- Paludnykas – diendaržis
- Papečė – anga po krošnims

- Pečiadingtė – dangtis krosnies angai uždengti
- Sakelis – švarkas
- Sinkiai – létai
- Simpla – silpna
- Sklienyčia – stiklinė
- Skatertis – staltiesė
- Skorka – žievė (medžio)
- Spotkelis – dubenėlis
- Stalikas – stalčius
- Sprabutis – bandytis
- Stovai – audimo staklės
- Spacieruoti – vaikščioti
- Šépelė – spintelė, spinta
- Šniurauka – liemenė
- Šprincovka – klizma
- Švedaras – megtinis
- Šiuplėda – komodos stalčius
- Siečka – akselis
- Siečkom – skiedrom
- Tupliai – batai
- Tarelkai – lėkštė
- Ulyčia – kaimas
- Undarėkas – sijonas
- Vagelis – kablys grandinės pririšimui
- Valiska – lagaminėlis
- Vailokai – veltiniai
- Videlcia – šakutė
- Voras – verdantis vanduo
- Zerkolas – veidrodis
- Zaslanas – suolas
- Zvenas – prikrauta šalinė
- Zaušnykai – auskarai

Paruošė D. SAVICKAITĖ



ANP METRAŠTIS

2000 sausio 7-ą dieną vyko tradicinė šventė "Atsisveikinimas su eglute". Šventę organizuojame su Ignalinos miesto kultūros namais. Jos metu vaikai surenka eglutes, dėkoja joms, sužino daugiau apie tradicijas ir šį medži.

LRT pasiūlymu buvo organizuota TV laida "Kraičio skrynia". Dirbome kartu su Ignalinos rajono savivaldybės Kultūros skyriumi. Didžiąją dalį informacines medžiagos pateikė ANP direkcijos darbuotojai. Daugiau nei pusė klausimų – apie parką... TV laidoje rungtyniavo ir parko komanda – I. Čeponienė ir A. Umbražiūnas, sirgaliai.

V. Šakals organizavo seminarą-apmokymą ANP miškininkams. Seminarą sudarė teorinė, praktinė dalys, egzaminai. Paskaitas skaitė ANP miškininkai.

Sausio 9 dieną kartu su Palūšės biblioteka organizuotas knygos "Parko pamokos, pamokos parke" aptarimas. Aptarime dalyvavo



Užgavėnės.
knygos autoriai Utenos A. Šapokos gimnazijos gamtininkai, Ignalinos raj. moksleiviai, vietiniai gyventojai.

Danijos premjeras su lydinčiais asmenimis vasario 25 d. lankėsi Ginučiuose, paaukojo Palūšės bažnyčiai, domėjosi ANP vietovėmis, veikla, pietavo "Aukštaičių užėigoje".

Užgavėnės ANP galima vadinti tradicinė švente. Jau penktus metus aplankome 20-30 ANP kaimų. Persirengusiems direkcijos darbuotojams, susiskirsčiusiems į grupes, talkina pro-

fesionalūs muzikantai, dalyjamas "Ladakalnis".

Žemės dienos renginiai vyko visą mėnesį. ANP darbuotojai lankėsi mokyklose, bendravo su mokiniais, kėlė inkilus, ruošė programas, sveikinančias Žemės atributiką.

ANP darbuotojai užmezgė gražią bičiulystę su Čekijos arborista. Diskusijų pasekoje buvo organi-

zuotas seminaras "Gamtos paminklų priežiūra, apsauga ir konservavimas". I seminara kvietėme Aplinkos ministerijos darbuotojus, vienos valdininkus, gamtosaugininkus.

Jaunieji mokslininkai rinkosi į mokslinę konferenciją "Nacionalinis parkas – gamtosaugos mokykla" balandžio 28-29 dienomis.

(nukelta i 15 p.)

Žemės dienos renginys mokykloje





Mokslineis seminaras
"Archeologijos mokslo atskaitos taškai".

ANP METRAŠTIS (atkelta iš 14 p.)

Itin aukšto mokslineio lygio seminaras vyko gegužės 4-5 dienomis tema "Archeologijos mokslo atskaitos taškai", seminaras organizuotas su Istorijos institutu.

Prie ANP pradėjo veikti IJGtM. Šioje mokykloje besimokantys vaikai čia rinkosi į dvi savo sesijas – pavasarine ir rudeninę. Jų metu moksleiviai sprendžia gamtosaugines problemas, susipažsta su ANP. Mokykla vadovauja D. Snarskiene.

Miškų ir saugomų teritorijų departamentas su Danijos Aplinkos ministerija organizavo mokomujų gamtos konkursų kampaniją. ANP dalyvavo visuose jos etapuose ir pelnė nugalėtojo vardą.

Netradiciniai sekminiai vaizdai Meironyse žiūrovus sukviečia jau šešti metai. Siemet šventė rėmė "Utenos

alus". Programą ruošėme kartu su Ignalinos etnokultūros centru (2000 06 11).

Joninės vis plačiau švenčiamos visoje ANP teritorijoje. Žmonės be atskiro paraginimo susirenka, kūrena laužus, dainuoja, šoka. ANP tikslas – šią gražią tradiciją padaryti visuotine švente. Tuo tikslu organizaciniai darbai vyksta Kaltanėnuose (organizuota su Ignalinos etnokultūros centru), Minčioje, Palūšėje, Ginučiuose.

Penktą kartą vyko šventė "Palūšės vasara 2000". Si gausiausia žiūrovų skaičiumi šventė siemet buvo įdomi mūsų žemėlio "Dviračio žynių" Bratkos apsilankymu. Šventę rėmė "Anykščių vynas", "Utenos alus" (2000 07 08).

Pasaulio miškų instituto atstovas M.I.S. Šrioder lankėsi ir domėjosi ANP kraštovaizdžiu, miškų problemomis.

Išskirtinė šventė – Palūšės bažnyčios 250-ujų me-

tinių jubiliejus. Šventę ruošėme su Ignalinos rajono savivaldybe. Joje lankėse vyskupas J. Tunaitis, Kultūros ministras, rajono valdžia. Šventėje po mišių koncerto "Banketa muzikale", po pietų paežerėje vyko klojimo teatrų šventė "Susparos".

Utenos apskrities žmonės, dirbantys turizmo klausimais, rinkosi į Utenos apskrities turizmo dienos pamainėjimą Almajo poilsisiavietėje (prie Ginučių kaimo). Buvo atidaryta "Utenos alaus" pagalba įrengta poilsisiavietė, vyko įvairausios varžybos.

Sékmindo bendradarbiavimo su čekais tasa – 2000 10 23 įvykės seminaras "Vertingų medžių priežiūra ir konservavimas". Ju-



Joninės.

sutvarkytas Trainiškio ažuolas.

Norėdami sukurti teigiamą regiono įvaizdį, sėkmingai koordinuoti kultūrinių darbų ir mažinti sąnaudą jam, ANP teritorijoje dirbantiems kultūros darbuotojams organizuotas seminaras "Šiandienos kultūras

darbo problemas ir perspektyvos" (2000 12 01). Seminaro metu buvo atidaryta pilkapio ekspozicija.

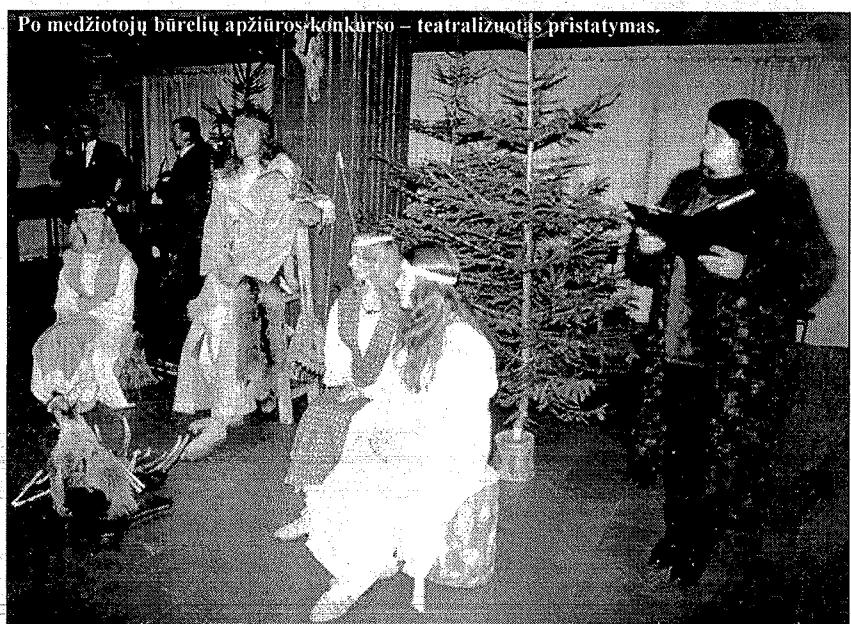
Nuo rudens pradžios buvo paskelbtas ANP teritorijoje medžiojančių medžiotojų būrelį apžiūra-konkursas. Jo metu buvo vertinama, kaip laikomasi nustatytą taisyklių, biotechninių priemonių vykdymas bei tradicijų puoselėjimas. 12 16 vyko seminaras – konkurso apibendrinimas. Jo metu buvo skaitomos paskaitos apie medžioklės tradicijas, parodytas teatralizuotas jų pristatymas.

Metinių renginių ciklą baigė naujametinis renginys – darbuotojų puokščių paroda. Naujametinė šventė-spektaklis darbuotojų vaimams.



Šventė "Palūšės vasara 2000".

Po medžiotojų būrelį apžiūros konkurso – teatralizuotas pristatymas.



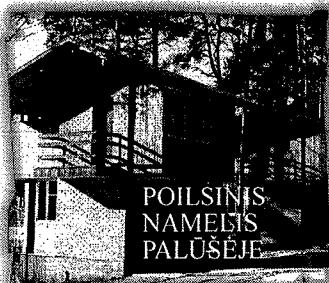
Darbuotoju puokščių paroda.



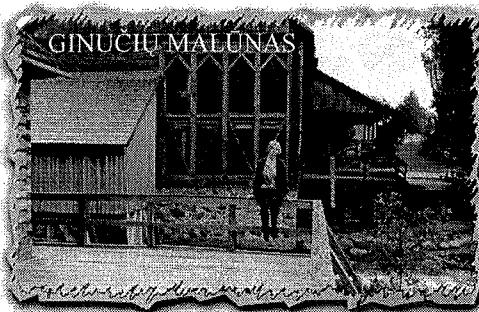
Naujametinė šventė-spektaklis.



Šekmintė Meironyse.



TURIZMO CENTRAS "PALŪŠĖ"



TEIKIAMOS PASLAUGOS

**Nakvynė
Maitinimas
Ekskursijos**

**Sportinės varžybos
Kultūriniai renginiai
Žygiai valtimis**

**Pasivažinėjimas arkliais
Kaimiška pirtelė
Inventoriaus nuoma
Patalpų nuoma**

TEIKIAMŲ PASLAUGŲ KAINOS

Dviviečiai kambariai su patogumais 60-95 Lt parai

(WC, šaltas, šiltas vanduo, vonia, dušas, šaldytuvas. Sąlygų maisto gaminimui nėra. Žiemą kambarai šildomi.)

Vasaros tipo nameliai (1,2,3,4 – viečiai kambariai) 10-45 Lt parai

(WC, šaltas, šiltas vanduo, dušai atskiroje patalpoje. Sąlygų maisto gaminimui nėra.)

Korpusas (1,2,3,4-viečiai kambariai) 20-40 Lt parai

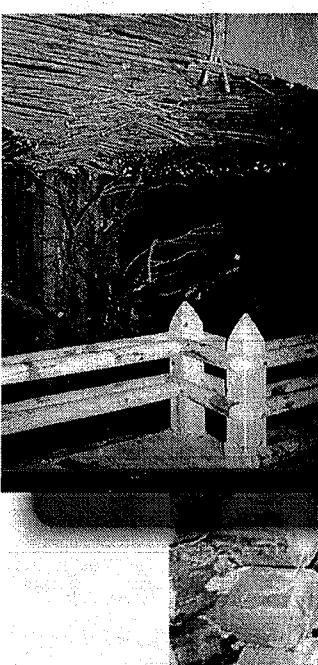
(WC, šaltas, šiltas vanduo, dušas koridoriaus gale. Sąlygų maisto gaminimui nėra. Žiemą kambarai šildomi.)

Ginučių vandens malūnas (2,3-viečiai kambariai) 40-60 Lt parai

(WC, šaltas, šiltas vanduo, dušas, virtuvė bendro naudojimo.)



Valties nuoma 1 valandai	– 6 Lt
1 parai	– 25 Lt
Stalo tenisas 1 valandai	– 2 Lt
Pirtis vakarui	– 50 Lt
Pirtis vakarui su sale	– 120 Lt
Ekskursijų vadovas 1 valandai	– 20 Lt
Vadovas žygui 1 valandai	– 10 Lt
Vadovas žygui 1 parai su nakvynė	– 80 Lt
Pasivažinėjimas arkliais su brička arba rogėmis 0,5 val.	– 20 Lt
moksleiviams	– 12 Lt



Vasaros sezono metu

100 vietų "Aukštaičių užeiga" laukia jūsų nuo ankstaus ryto iki vėlyvo vakaro. Ruošiami banketai, šventinės vakarienės, uždari vakarai. Žiemą prie židinio Jus kviečia - kita 20 vietų užeigos salė.

